

FREDRIKSTAD KOMMUNE

Fredrikstads Fortrinn

Utgangspunkt for bedre levekår

Kommuneplangruppen

12.05.2009

Rapporten tar for seg Fredrikstads komparative fortrinn innenfor Næringsliv(kapital), Befolkning (humankapital) og naturgitte forutsetninger og kulturarv (stedskapital). Dokumentet er ikke ment å være uttømmende, men trekker fram noen fortrinn som kan brukes videre i arbeidet med å forbedre levekårene i Fredrikstad kommune. Rapporten vil også være et viktig innspill i den kommende rulleringen av kommuneplanens samfunnsdel.

Innhold

Innledning.....	4
1. Kartlegging: Hva er vi gode på?	6
1.1. Næringsliv (Kapital)	6
Hva er arbeidsledigheten nå?.....	7
Ledigheten per 4.kvartal 2008 og hittil i 2009	7
Kommunens arbeid med nettverk	9
Forskning, utvikling og innovasjon	9
1.2. Befolkning (Humankapital).....	10
Befolkningsutvikling og sammensetning.....	10
Tjenester til befolkningen	14
Sosial og omsorg komparative fortrinn.....	14
Helsetjenester:	14
Omsorg	15
Sosial.....	15
Tjenester – mot rus	15
Psykiatri – helsearbeid:	16
Bolig og boligmassen (sosiale boliger).....	17
Utdanning og Oppvekst komparative fortrinn	17
Barnehage.	17
Skole	18
Helsevern for barn og unge (HVBU)	19
Pedagogisk psykologisk tjeneste	19
Attraksjonskraft.....	19
Attraksjonskraft: Kultur- og idrettsliv.....	19
Attraksjon og tilflytting.....	20
Attraktivitetsbarometeret	21
Lokalsamfunnsmodellen i Fredrikstad	22
Kriseberedskap	23
"Framtidens byer"	23
1.3. Naturgitte forutsetninger (Stedskapital).....	23
Naturgrunnlag og bakgrunn for bydannelsen.....	23

Fredrikstad som havneby	24
Fredrikstad og samferdsel	25
Byutvikling	25
Byomforming (Gamlebyen, FMV og dagens sentrum)	25
Gamlebyen/Kongsten-området	25
Dagens sentrum og Grønliområdet	26
FMV-området	26
Elvebyen	28
Kulturarv	30
Skjærgård og turisme	31
2. Hvilken vei går utviklingen?	33
Nye samarbeidsformer: Folkehelse, fagutvikling og forskning	33
Flytting av høyskolens (HIØ) avdeling for ingeniørfag	33
Flytting av sykehuset	34
Drivkrefter og framtidialternativer: Scenarier	34
1.: Fredrikstad 2015	35
2. Fredrikstad 2040	37
Oppsummering og veien videre	37
Tabell 1: Innvandrerbefolkningen i Fredrikstad, utvalgte grupper	13
Tabell 2: Drivkrefter, scenarier for Fredrikstad	35
Figur 1: Relative endringer i sysselsetting og befolkning, 2002-2007	7
Figur 3: Registrerte arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken, 2008- mars 2009	8
Figur 4: Bedrifter og innovasjon	10
Figur 5: Befolkningsutviklingen 2000- 2009	11
Figur 6: Utdanningsnivå i befolkningen over 16 år, 2007. Prosent. Kilde: SSB	12
Figur 7: Innvandring og befolkningsandeler	13
Figur 8: Helse, kompetanse og samspillseffekter	33
Figur 9: Scenarier for Fredrikstad mot 2015. Kilde: Tom Karp, 2004	36

Innledning

På oppdrag fra KS laget Asplan Viak en rapport om levekårene i postindustrielle kommuner, med vekt på hva kommunene kunne gjøre selv for å forbedre levekårene. I rapporten er Fredrikstad kommune en av flere case. Fredrikstad kommune har også vært pådriver, gjennom KS, for et slikt forskningsprosjekt. Prosjektet ble avsluttet i 2008, med en sluttrapport og presentasjon i blant annet rådmannsutvalget. Formannskapet i Fredrikstad fikk en egen presentasjon den 21/08-08.

Som en bakgrunn for det videre arbeidet anbefaler Asplan Viak at det utarbeides en analyse av kommunens/regionens komparative fortrinn. De skriver:

”For å få til vekst og utvikling som gir seg utslag i levekårssituasjonen må kommunen jobbe langsiktig. Det er også et arbeid som krever samspill og samordning av offentlige og private ressurser. Næringslivet må inkluderes i kommunens politikk for vekst og velferd. Tilsvarende må kommunen være en medspiller i næringslivets omstillings- og utviklingsstrategi. Det er dette samarbeidet som skaper den nødvendige vekstkraften. Det innebærer at aktørene også må stå sammen om analysen som ligger til grunn, og de strategiske valgene som tas for utviklingen i kommunen/regionen. Denne strategien bør bygge på en grundig analyse av hva som er regionens og kommunens komparative fortrinn. Hva er vi gode på? Hvor vil vi at utviklingen skal gå? Og hva kreves for å nå dit?”¹

Denne rapporten utgjør starten på denne utfordringen. Her tar vi utgangspunkt i Fredrikstad kommune, og de unike fortrinn vi ser.

Arbeidet bør følges opp med en involvering av næringslivet: Rapporten kan sendes ut og det kan inviteres til et åpent møte i etterkant der vi kan få innspill. Dernest kan det jobbes regionalt, i første omgang sammen med Sarpsborg og Hvaler i Nedre Glomma. Men også Mossregionen med Rygge kan være aktuell i den sammenhengen.

Det har vært sagt og skrevet mye om levekårsutfordringene kommunen har og har hatt i lengre tid. For å summere opp kort:

Levekårsindeksen

Kommunen scorer dårlig på SSBs levekårsindeks, som følge av lavere levealder/høyere dødelighet, høyere andel uføretrygdede, høyere arbeidsledighet og folk på attføring, høyere andel sosialhjelpsmottakere. Antall mottakere av overgangsstønad er også overrepresentert her. Tidligere ble vold og voldstiltfeller også regnet med i indeksen, og her scoret Fredrikstad også høyt.

Samlet sett har kommunen ligget på en score mellom 7 og 7,5.de siste årene. (7,3 på siste måling). Skalaen går fra 1 til 10 og 10 er dårligst. Landsnittet er på 5,5². Kommuner med over 50 000 innbyggere har i snitt 5,5 på levekårsindeksen. Østfold har 6,1.

Utdanning er ikke tatt med i levekårsindeksen, men oppgis som en vesentlig forklaringsfaktor for enkeltkommuner: Utdanning spiller ulik rolle på ulike steder. På et sted med stort innslag av primærnæringer vil ikke utdanning ha så mye å si for levekårene. Men på steder med post-industriell næringsstruktur har utdanning mye å si for levekårene.

---

¹ Asplan Viak AS 2008, side 41

² Siste måling, høsten 08. Se ”hjulet” på www.ssb.no

Den sammenveide levekårsindeksen er på 7,3 for Fredrikstad, og for utdanning er scoren 7. Indeksen for hele landet er på 6, mens kommuner med over 50 000 innbygger har en indeks på 4,4 for utdanning – i snitt.

Rapportens disposisjon

I første del legger vi vekt på å kartlegge hva som er bra; hva kan regnes som kommunens komparative fortrinn. Vi deler dette opp i tre: 1.1: Kapital (næringsliv og verdiskaping, næringsklynger, forskning og utvikling, m. v), 1.2: Humankapital (Befolkning, utdanningsinstitusjoner, kulturinstitusjoner, omdømme og attraksjonskraft, m.v.) og tilslutt: 1. 3: Stedskapital (naturgitte forutsetninger, infrastruktur, rekreasjonsmuligheter m.v.).

Vi ønsket i utgangspunktet også å ta med kort om hva eksisterende planprogrammer sier om ønsket utvikling, som et eget kapittel 2. Dette er i stor grad et politisk spørsmål, besvart i og med kommuneplanens målsettinger. Det er også et verdispørsmål og et kommersielt spørsmål. Kommuneplangruppa har ikke prioritert dette nå, men peker på den kommende rullering av kommuneplanens samfunnsdel, der nettopp denne problemstillingen vil være helt sentral.

Avslutningsvis presenteres kort noen scenarier utarbeidet for Fredrikstad. Scenariene er laget for andre anledninger, men som alternative framtidbilder er de høy grad fortsatt aktuelle. For vår problemstilling; hvordan utnytte det vi allerede er gode på til å bedre levekårene, er et langsiktig tidsperspektiv helt nødvendig. Alternative framtidbilder blir derfor viktig å kunne se for seg.

Kommuneplangruppen består av:

Bjørn Heidenstrøm (Kulturseksjonen), Rolf Petter Heidenstrøm (Plan og miljøseksjonen), Tom Arild Hodt (Teknisk Drift), Gunnar Holme (Plan og miljøseksjonen), Kjersti Johansen (Oppvekst- og Omsorgsetaten), Egil Olsen (Økonomiseksjonen), Rita Regbo (Plan og miljøseksjonen), Terje Tjernås (Plan og miljøseksjonen), Bjørn Størud (Oppvekst- og Omsorgsetaten), Wenche Sydvold (Oppvekst- og Omsorgsetaten), Steinar Vingerhagen (Næringsavdelingen) og Hege Marie Edvardsen (Økonomiseksjonen, leder av gruppen).

Kapitlene bygger på innspill fra ulike deler av organisasjonen, samlet og redigert av kommuneplangruppen. Det er også brukt eksisterende forskningsarbeid som er gjort om Fredrikstad og Østfold. Det må understrekes at rapporten ikke er ment å skulle være fullstendig uttømmende i forhold til mulige fortrinn Fredrikstad har. Noe er trukket fram, og mer kunne helt sikkert ha vært trukket fram. Utvalget er gjort i kommuneplangruppa og står for gruppas regning. Fokus har vært på det unike; områder der Fredrikstad skiller seg fra andre kommuner. Arbeidet vil bli ført videre med kommunens arbeid med å forbedre levekårene. Kommuneplanen, samfunnsdelen, vil være et viktig dokument i den forbindelse.

1. Kartlegging: Hva er vi gode på?

I dette kapitlet gir vi en oversikt over hva som er kommunens fortrinn, delt etter Kapital (næringsliv), humankapital (befolkning og tjenester til befolkning) og stedskapital (herunder også kultur og kulturarv). Kapitlet intenderer ikke å gi en fullstendig uttømmende liste over mulige fortrinn, men trekker fram noe av det vi anser som mest unikt.

1.1. Næringsliv (Kapital)

I følge NIBR³ har Fredrikstad:

- Et stort innslag av konkurranseutsatt industri.
- Innenfor kultur og kreative næringer er Fredrikstad spesialisert innen media, kunst, musikk, restaurant, teknisk konsulent og design. Flere av disse næringene har hatt betydelig vekst og gitt netto tilvekst av arbeidsplasser. Dette er næringer som i følge internasjonal forskning gir ringvirkninger for innovasjon og omsetning i andre næringer, og som har betydning for byers identitet og attraktivitet som bo, arbeidssted og opplevelsessted.
- Foruten det ovennevnte et allsidig nærings- og samfunnsliv som har store potensialer for nyskaping og arbeidsplasser gjennom tettere samarbeid og nye kombinasjoner mellom ulike næringer og kompetanser. Det synes å være klare forbedringsmuligheter i forhold til å styrke samhandlingen mellom aktørene. NIBR anbefaler at lokale myndigheter og private aktører innen kultur og kreative næringer samler seg om felles utviklingsprogram som kan identifisere og finansiere konkrete utviklingsprosjekter.
- Innenfor det mer tradisjonelle næringslivet er det også behov for et systematisk lokalt/regionalt utviklingsprogram som kan styrke samhandlingen og møte kompetansebehovene.

Kommunen har en større andel industrisysseletting enn landsgjennomsnittet, til tross for at antall arbeidsplasser innen tradisjonell industri har gått tilbake. Økning av arbeidsplasser har skjedd først og fremst innen forretningsmessig tjenesteyting.

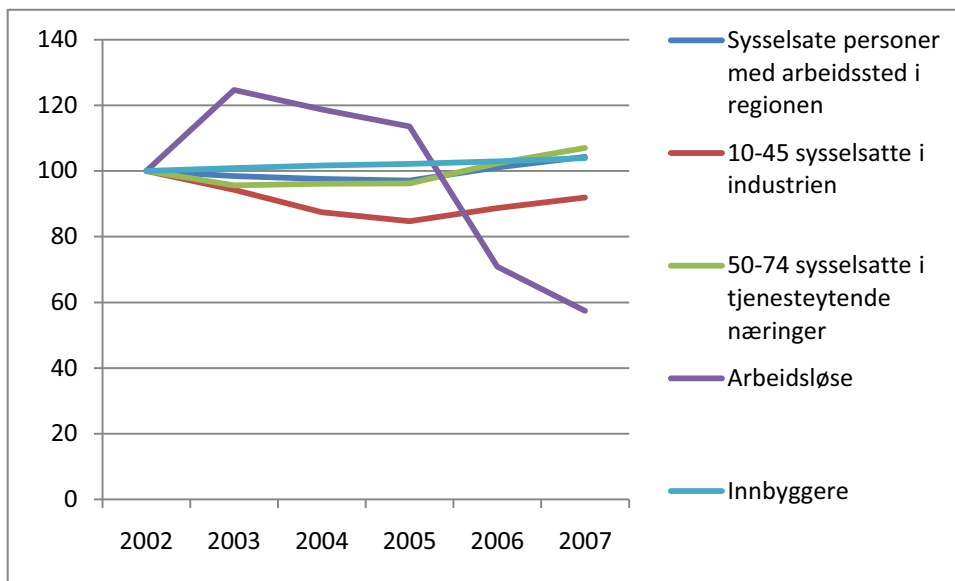
Kommunen har også, som del av Nedre Glommaregionen, en større andel sysselsatte innen bygg og anlegg. I følge Fredrikstad Utvikling er Østfold en betydelig "eksportør" av byggetjenester. Det er også flere industribedrifter som produserer byggevarer. Innenfor tjenesteyting har vi arkitekter, rådgivende ingeniører, men også en servicenæring som har de ovennevnte som viktige kunder. Derfor blir denne næringen viktig for fylket og Nedre Glomma.

På bakgrunn av statistikk fra SSB er figuren under utarbeidet. Denne viser utviklingen fra 2002 til 2007, på enkelte områder. For å kunne sammenligne, er tallene indeksert slik at 2002 er satt lik 100.

---

³ Nibr notat 2005:119: *Næringsmiljø og utvikling i Fredrikstad-regionen (søkelys på kultur og kreative næringer)*

Figur 1: Relative endringer i sysselsetting og befolkning, 2002-2007

Vi ser at kurven for ”sysselsatte med arbeidssted i regionen” følger tett på kurven for sysselsatte i tjenesteyting.

Arbeidsløsheten har gått kraftig ned i perioden. Den er imidlertid på vei opp igjen, men det er for tidlig nå å si noe om virkningene av finanskrisen på arbeidsmarkedet i Fredrikstad.

Hva er arbeidsledigheten nå?

SSB måler arbeidsledigheten på flere måter: Man skiller mellom registerbaserte målinger og utvalgsundersøkelser. Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) er det siste, mens registrerte arbeidsledige og registrerte på tiltak er nettopp det: De som har kommet til NAV og valgt å registrere seg ledige.

De registrerte ledighetstallene varierer ikke bare med faktisk ledighet, men også med om folk mener det er bryet verdt å registrere seg. Antall registrerte ledige hos SSB er som regel noe over det som offentliggjøres fra NAV.

Ledigheten per 4.kvartal 2008 og hittil i 2009

Det er 1123 registrerte ledige i Fredrikstad (ved utgangen av 2008). 379 av disse er registrert som førstegenerasjonsinnvandrere, igjen fordelt med h.h.v 54 personer fra Gruppe 1 og 325 fra gruppe 2.⁴

Selv om arbeidsledigheten ligger over landsgjennomsnittet kan vi ikke karakterisere ledigheten som høy totalt sett. Integrering i arbeidsmarkedet er imidlertid en klar utfordring for Fredrikstadsamfunnet.

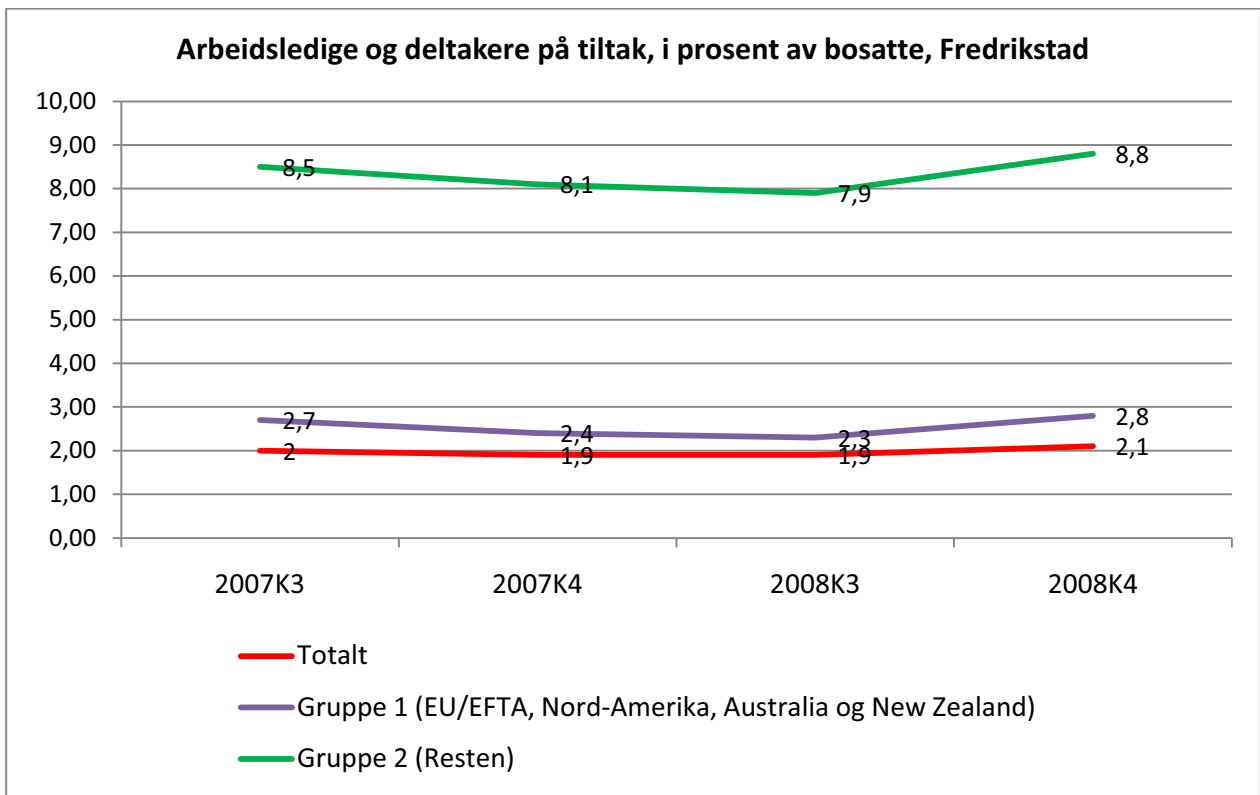
Som for resten av landet kan også Fredrikstad stå overfor en periode med voksende arbeidsledighet – de siste tallene viser også en klar økning.

⁴

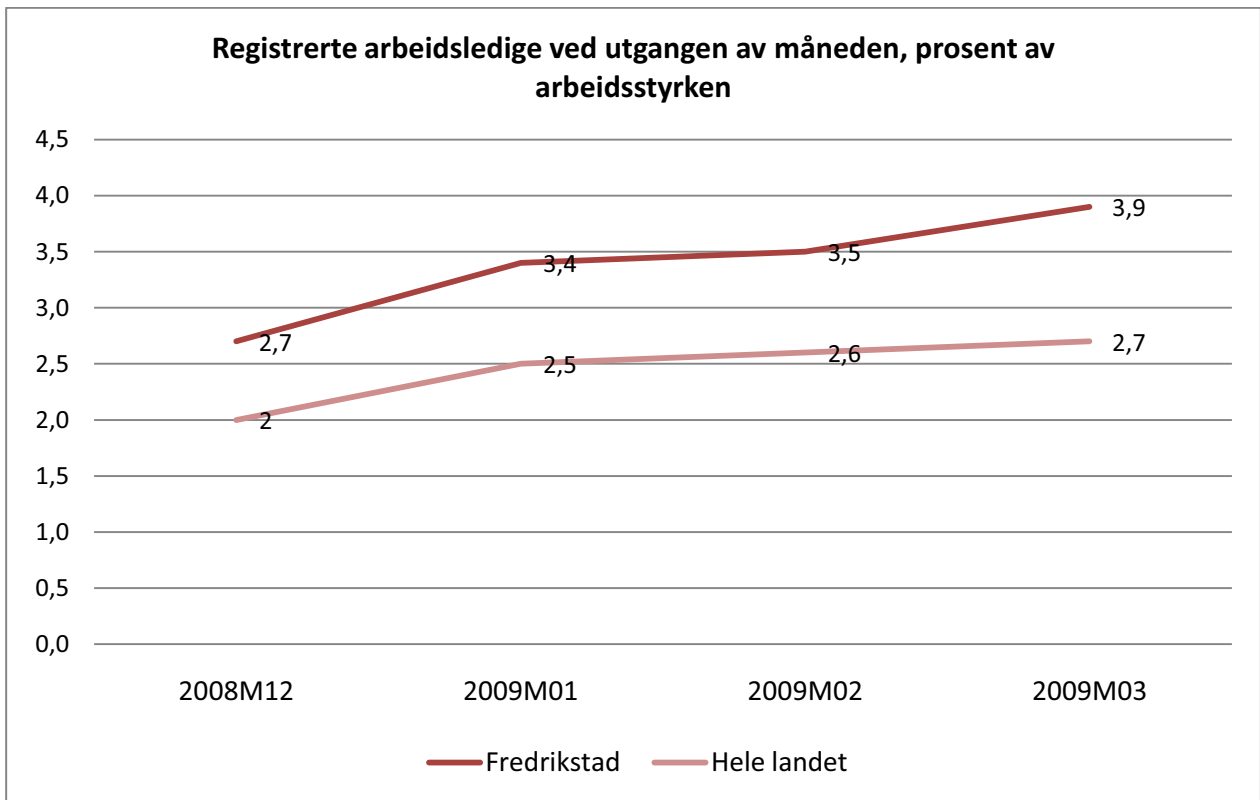
Gruppe 1 (EU/EFTA, Nord-Amerika, Australia og New Zealand)

Gruppe 2 (Resten)

Figur 2: Arbeidsledighetsutviklingen 2002-2009

Figur 3: Registrerte arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken, 2008- mars 2009

Arbeidet med integrering av alle grupper i arbeidsmarkedet er et dugnadsarbeid for hele Fredrikstadsamfunnet. Fra kommunens side arbeides det med en egen integreringsplan. Det er en klar vilje til å ta denne utfordringen på alvor. Prosjektet Møteplass Medborger har også integrering som ett av flere fokusområder, se side 14.

Kommunens arbeid med nettverk

Innen næringslivet finnes det "formelle nettverk" organisert som foreninger med vedtekter og medlemmer og "uformelle nettverk" der bedriftsleder eller andre kommer sammen fordi de ser at det er hensiktsmessig. Erfaring tilsier at det må være noen som kan være fasilitator for å holde nettverka "levende".

De formelle nettverka gjør at en kan komme med i større satsinger nasjonalt og internasjonalt, for eksempel fikk Borg Plast- Net et "arenaprojekt" og Gjenvinning Østfold har nå søkt prosjektmidler fra EU programmet "Regions of Knowledge".

Strategisk samarbeidsallianse

Den strategiske samarbeidsalliansen Osloregionen ble etablert 01.01.05. Pr. 01.01.09 består alliansen av 57 kommuner og to fylkeskommuner i hovedstadsområdet.

Samarbeidsalliansens overordnede målsetting er å styrke Osloregionen som en konkurransedyktig og bærekraftig region i Europa. Alt Osloregionen gjør skal ha relevans for denne målsettingen. Strategiene for å nå målet kan deles i to:

- Den direkte innsatsen for å profilere og markedsføre Osloregionen, nasjonalt og internasjonalt, dvs. gjøre Osloregionen bedre kjent
- Innsatsen for å påvirke positivt ulike faktorer som gjør Osloregionen både konkurransekraftig og bærekraftig, dvs. gjøre Osloregionen bedre

Arbeidet gjennomføres av faggrupper og gjennom prosjekter.

Regionrådet

Regionrådet i Nedre Glommaregionen har inngått en samarbeidsavtale med Østfold Fylkeskommune for perioden 2009-2012. I denne er satsingsområdene storbyutvikling og verdiskaping.

Forskning, utvikling og innovasjon

Bedriftenes innsats i forskning og utvikling (FOU) i Fredrikstad/Sarpsborg⁵ er relativt lavt: 8 prosent av bedriftene i Fredrikstad/Sarpsborg har innovasjon, ifølge SSBs undersøkelse blant bedrifter med mer enn 5 sysselsatte. Snittet for landet er på 12 prosent, og for Østfold 11 prosent.

Statistikken skiller mellom innovasjon og FOU-virksomhet, idet man gjerne kan ha innovasjon uten FOU-virksomhet. Dette synes å være tilfelle på mindre steder. Innovasjon har en større geografisk spredning enn FOU-virksomheten. Dette kan også indikere at innovasjonsvirksomhet i større byer gjerne er FOU-basert.

For Østfold fylke har de innovative bedriftene en stor andel av sysselsettingen. Mer enn hver 4. sysselsatt (26 prosent) er sysselsatt i en innovativ bedrift. For landet er andelen 23 prosent.

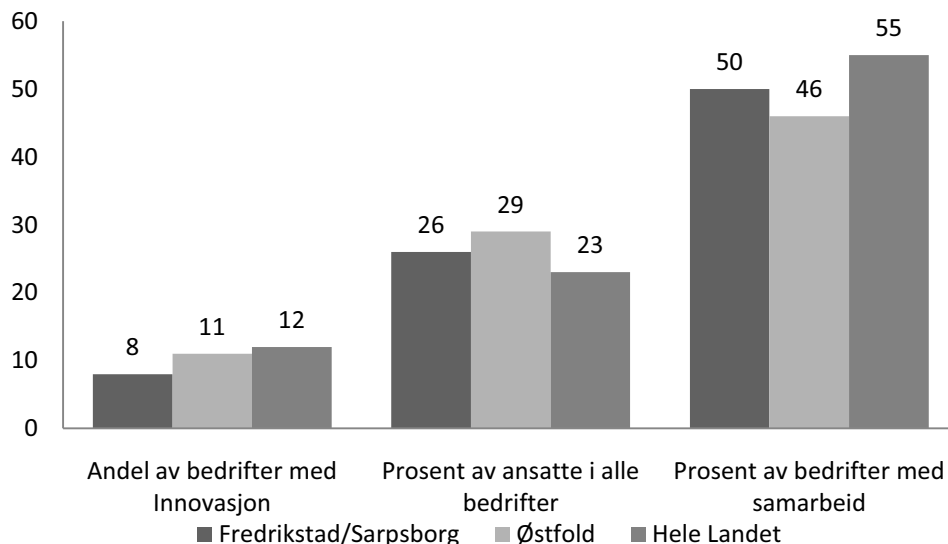
Videre er bedriftene med i innovasjonssamarbeid: 50 prosent av de innovative bedriftene deltar i slikt samarbeid. Samarbeidspartnerne er spredt; 47 prosent av de som samarbeider har lokale partnere, 40 prosent

---

⁵ Statistikken foreligger med økonomiske områder som laveste geografiske enhet. Fredrikstad og Sarpsborg regnes som ett økonomisk område.

har samarbeidspartnere i Norge for øvrig, mens hele 42 prosent har internasjonale samarbeidspartnere. Det siste er høyere enn landsgjennomsnittet, der 38 prosent har samarbeidspartnere i andre land.

Figur 4: Bedrifter og innovasjon

Kilde: SSB

Et eksempel på en bedrift med stor grad av innovasjon og FoU og som opererer i et globalt marked er Jøtul. Deres ”red dot” pris, som de fikk for en av sine ovner, henger høyt og er en utmerkelse for enestående design sett i verdensammenheng.

Regionsenter

Fredrikstad har en rolle som regionsknutepunkt for Nedre Glomma og for hele Østfold (for eksempel innen bank og forsikring, kundesenter/callsenter, havnevirksomhet). Denne rollen kan videreutvikles med tanke på å tiltrekke flere arbeidsplasser (for eksempel ved knoppskyting innad).

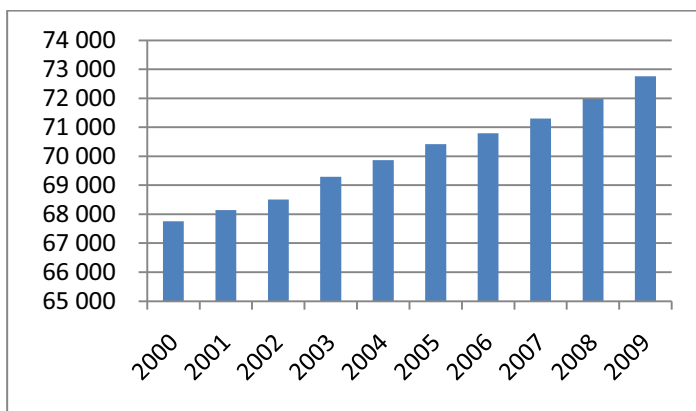
1.2. Befolkning (Humankapital)

Her følger en kort beskrivelse av grunnleggende befolkningsstruktur og endringer i Fredrikstad. Deretter trekkes fram noen områder for tjenester til befolkningen der kommunen scorer høyt, enten målt ved brukerundersøkelser eller resultatmål. Det er ingen uttømmende liste, men et forsøk på å trekke fram det mest sentrale og det som vi mener er klare fortrinn i for eksempel tjenesteproduksjon.

Befolkningsutvikling og sammensetning

Per 1.1. 2009 var det 72 760 innbyggere i Fredrikstad. Siden 2000 har kommunen hatt en befolkningstilvekst på rundt 1 prosent, i snitt per år. De siste årene har mesteparten av folketilveksten kommet fra innflytting, fra andre kommuner og fra utlandet. Det er mange unge familier som flytter til kommunen, noe som kan være gunstig for befolkningens alderssammensetning på sikt. Per i dag er det en litt større andel eldre og en litt mindre andel yngre i vår kommune, sammenlignet med landsgjennomsnittet. Figuren under viser utviklingen i folketallet.

Figur 5: Befolkningsutviklingen 2000- 2009

Det er særlig i sentrum at befolkningsveksten har vært stor – noe som spesielt skolene har fått merke. På landsbasis er det sterkest befolkningsvekst i sentrale strøk, med Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger i tet. Vi finner også Bærum, Drammen og Ullensaker før Fredrikstad, Kristiansand og Asker på topp10-listen for størst flytteinnt.

Andel av befolkningen med høyere utdanning: Mer enn hver 5. har høy utdanning

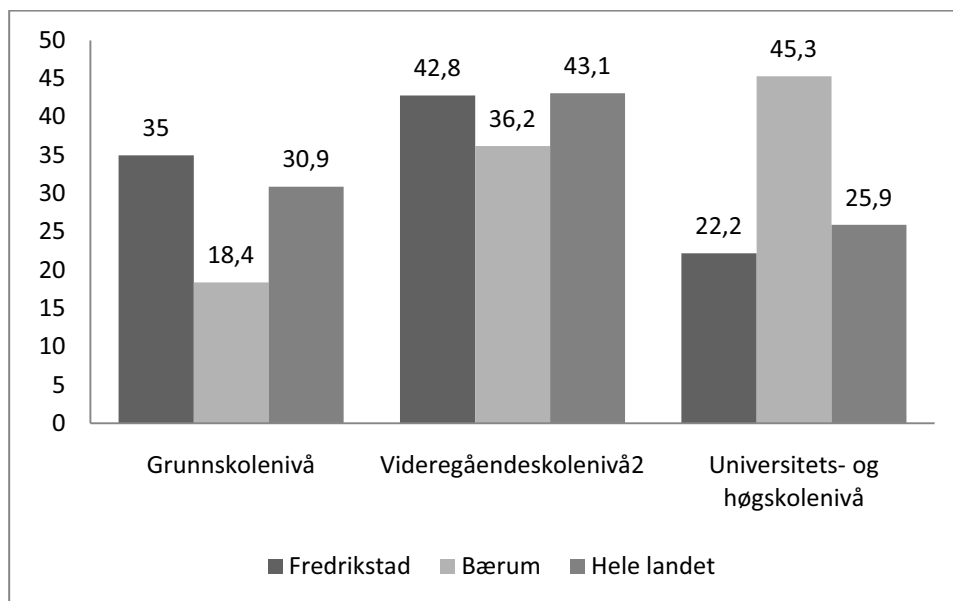
Høyt utdannet befolkning kan i seg selv være en magnet for andre med høy utdanning; det betyr at det er (nærhet til) arbeidsplasser for denne gruppen.

Per 1.oktober 2007 var 22,2 prosent av befolkningen i Fredrikstad registrert å ha høyere utdanning, dvs. utdanning på universitets- eller høyskolenivå. Dette er en svak økning fra 2006, da andelen var på 21,8.

På den andre siden ser vi at en relativt stor andel av Fredrikstads befolkning har grunnskolen som sin høyeste utdanning: 35 prosent av alle voksne over 16 år. SSB skriver for øvrig: *"Mens andelen som bare har grunnskoleutdanning synker, øker andelen med høyere utdanning. Mer enn hver fjerde person har høyere utdanning, og utdanningsnivået er høyest i universitetsfylkene."* Dette gjelder også for Fredrikstad, selv om tendensen er langt svakere enn for de store universitetsbyene.

I år som i fjor lå Bærum på utdanningstoppen; 46,3 prosent (44,9 i fjor) av innbyggerne har høyskole eller universitetsutdanning. På plassene etter følger Asker og Oslo. Fredrikstad ligger på 77.plass, mot en 76.plass i fjor. Dette betyr at enkeltkommuner som allerede har et høyt utdanningsnivå (som Asker og Bærum) drar ifra, og trekker opp landssnittet.

Figur 6: Utdanningsnivå i befolkningen over 16 år, 2007. Prosent. Kilde: SSB

Innvandrerbefolkningen

Innvandrerbefolkningen inkluderer også de som er født i Norge, av to utenlandskfødte foreldre. Per 1.1.2009 var det registrert 7 900 innbyggere med innvandrerbakgrunn i kommunen. Dette er 11 prosent av befolkningen, og lavt sammenlignet med andre større byer. Landsgjennomsnittet er på 10,5 prosent.

I Oslo var andelen på 26 prosent, i Drammen 20 prosent.

Fredrikstad har innvandrere med bakgrunn fra mange ulike land: 121 nasjonaliteter er representert i kommunen. Den største gruppen er fra Irak (1 333) og fra eks-Jugoslavia (1 151). Slår vi sammen de med bakgrunn fra Sverige, Danmark, Tyskland og Storbritannia blir også dette en stor gruppe (1 167). Litt færre kommer fra Somalia (636) Se også tabellen under, for noen hovedgrupper.

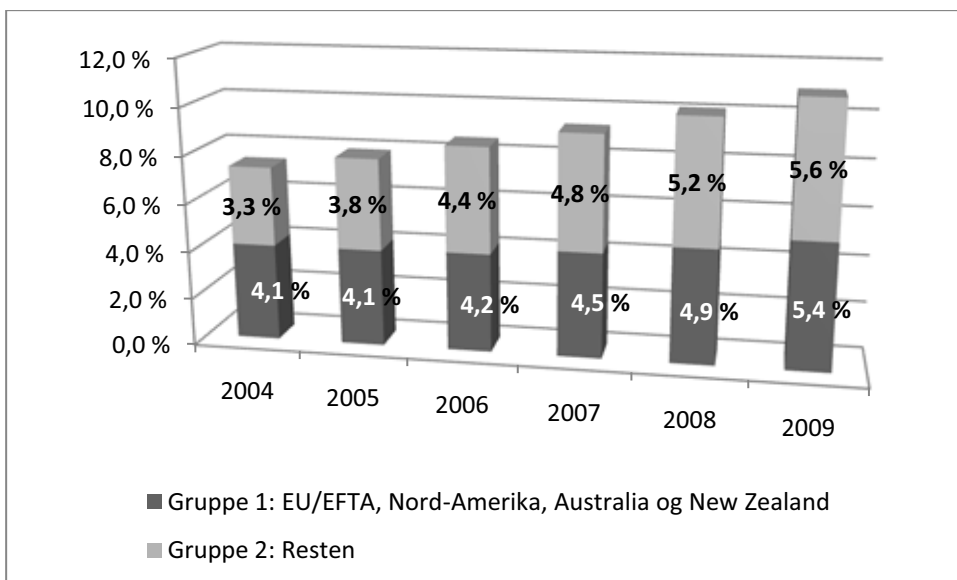
De siste årenes vekst i folketallet har kommet spesielt takket være befolkningsvekst i innvandrerbefolkningen. De innvandrerne som flytter hit kommer dels fra utlandet, dels fra en annen kommune.

Tabell 1: Innvandrerbefolkningen i Fredrikstad, utvalgte grupper

Innvandrerbefolkningen	Per 1.1.2009
I alt	7 900
Irak	1 333
Somalia	636
Kosovo	601
Bosnia-Hercegovina	550
Sverige	544
Polen	531
Iran	365
Danmark	308
Vietnam	211
Tyskland	208
Rusland	125
Filippinene	124
Pakistan	123
Thailand	118
India	115
Storbritannia	107
Tyrkia	103
Marokko	91
Afghanistan	84
Litauen	82

Figuren under viser innvandrerbefolkningens andeler av total befolkning i Fredrikstad, fra 2004 til 2009.

Figur 7: Innvandring og befolkningsandeler

Av de 7 900 innvandrerne i kommunen er 3 899 fra det som defineres som Gruppe 1 og 4034 fra Gruppe 2.

Nybosatte flyktninger og introduksjonsprogram

Alle nybosatte⁶ følges opp bopettingsperioden. Boveiledning og oppfølging gis systematisk og fases ut etter behov. Tilbudet gis også til familiegjenforente.

Det er også:

- Individuell helsekartlegging
- Individuell utdanning og yrkeskartlegging

Kommunen treffer meget godt med innholdet i introduksjonsundervisningen. Ansvars- og oppgave fordelingen mellom Fredrikstad Internasjonale Skole (FRIS) og flyktningavdelingen fungerer og fremmøte er betydelig i forhold til 2007. Vi har bl.a. hatt besøk fra Bergen som er interessert i vår organisering av tilbudet og vår erfaring. I løpet av 2008 var 114 personer gjennom introduksjonsprogrammet.

Temaundervisningen omfatter blant annet: Dataundervisning, samfunnsliv, helse, arbeid og utdanning, mannskubb/kvinnekubb og bruk av bibliotek. Videre er det et eget kurs for nybosatte om introduksjonsprogrammets mål, rettigheter og plikter. Herunder forventninger til den enkelte.

Flyktningavdelingens ansatte tar ansvar for en stor del av temaundervisningen, og sikrer dermed tettere oppfølging og en pedagogisk effekt i forhold synliggjøring av introduksjonsprogrammets hensikt.

Kommunen har også en samarbeidsavtale med Røde Kors om Flyktningguide.

Prosjekt: Møteplass Medborgere (MSM)

MSM står for Møteplass Medborgere. Uddevalla kommun i Sverige og Fredrikstad kommune er samarbeidspartnere og har fått tilskudd fra EU-midler for å realisere prosjektet, som startet 1. september 2008.

Overskriften for prosjektet er bærekraftig utvikling og har som hovedmål å øke innbyggernes innflytelse og påvirkning i kommunale prosesser. Prosjektet har tre målgrupper: Ungdom, innvandrere og bedriftsledere. Når det gjelder integrering er det planlagt en rekke aktiviteter: Kartlegging av behov, utvikling av møteplasser, deltakelse i arbeidslivet og kompetanse om innvandrerbefolkningen.

Tjenester til befolkningen

Herunder følger en kort beskrivelse av utvalgte tjenesteområder der kommunens ansatte har opparbeidet seg spesielt god kompetanse, og/eller områder der brukertilfredsheten er høy. Vi trekker frem noe, og understreker at listen ikke er ment å være uttømmende.

Sosial og omsorg komparative fortrinn.

Helsetjenester:

- **Leger:** Mange fastleger og ledig kapasitet. Det er dermed relativt lett å bytte fastlege i Fredrikstad, sammenlignet med andre kommuner.
- **Legevakt:** Det er en døgnåpen legevakt med 2 leger og 2-3 sykepleiere på vakt.
- **Overgrepsmottaket i Østfold:** Overgrepsmottaket er døgnåpent, og har 12 sykepleiere som står på en beredskapsliste. I helgene er det også 10-12 leger med beredskap. Totalt tok mottaket imot 55 pasienter i 2008 mot ca 30 de 3 foregående år.

---

⁶“ Nybosatt” er flykninger som kommer direkte fra flykningemottak.

- **Fysioterapi:** Per i dag er dekningsgraden like under snittet for ASSS-kommunene⁷. Fysioterapitjenesten er styrket med 6 nye årsverk i budsjett for 2009.

Individuell Plan arbeid i Fredrikstad kommune

Brukere med behov for langvarige og koordinerte tjenester har rett til å få utarbeidet sin individuelle plan⁸, for å ivareta helheten for brukere i kontakt med flere hjelpeinstanser. Fredrikstad kommune deltar, sammen med alle kommunene i Østfold i et eget nettverk for Individuell plan arbeid i Østfold.

Det er et fortrinn for kommunen at mange barn og unge har sin Individuelle plan og koordinator i Fredrikstad kommune. Det er også voksne blant de med Individuell plan i kommunen. Mange gir tilbakemelding om positivt arbeid både fra ansatte og den enkelte bruker.

Omsorg

Omsorgsetaten favner vidt, og har opparbeidet seg god kompetanse innen mange områder. Her trekkes noe fram, samtidig som vi igjen understreker at listen ikke er ment å være uttømmende.

Nært samarbeid med Høgskolen - Avdeling for helse- og sosialfag

Omsorgsetaten i Fredrikstad har en geografisk nærhet til Høgskolen i Østfold (HIØ). Omsorgsetaten inngikk for flere år tilbake en avtale med Avdeling for helse- og sosialfag om et fast samarbeid i forhold til fagutvikling og forskning. Det er opprettet et fast utvalg kalt Fagutviklingsteam – samarbeid Høgskolen i Østfold – Fredrikstad kommune. Fagutvalget har initiert til en rekke utredninger og prosjekter de siste årene, blant annet: "Alvorlig syke og døende – oppbygging av et faglig nettverk av fagpersoner i virksomhetene og styrke samarbeidet med spesialisthelsetjenesten", Interregprosjektene "Den røde tråden i demensomsorgen", "Grenseregional omsorgsfilosofi" og en rekke studentpraksis-prosjekter.

Undervisningssykehjem for Østfold ved Glemmen sykehjem

Glemmen sykehjem fikk status som undervisningssykehjem i Østfold 1. april 2008. Det innebærer blant annet at sykehjemmet skal være et ressurscenter for undervisning, fagutvikling og forskning i sykehjemmene i den kommunale pleie og omsorgstjenesten innenfor sitt geografiske område. De skal også sørge for nettverksbygging og spredning av kunnskap.

Sosial

Virksomhet for omsorgslønn, dagtilbud og avlastning i sosial- og familieetaten (ODA)

ODA har en egen hjemmeside. De har vektlagt å dokumentere arbeidet som gjøres i møtet med brukerne, der det lages fleksible løsninger så langt det er mulig.

At arbeidet dokumenteres er svært viktig både i forhold til å bevare kunnskap og å dele kunnskap. Det bidrar også til faktisk kunnskap om hva som fungerer og ikke fungerer i praksis.

Tjenester – mot rus

Rustjenesten i Sosiale Fellestjenester nyter godt av liten turnover. En viss grad av Stabilitet i staben er en klar fordel. Det gir økt kompetanse, i tillegg til økt trygghet for brukere. Det bidrar også til at man lettere kan jobbe målrettet i et felt som er vanskelig.

---

⁷ ASSS står for Aggregerte Styringsdata for Sammenlignbare Storkommuner

⁸ Retten til Individuell plan er hjemlet i Sosialtjenesteloven, Pasientrettighetsloven, Lov om spesialisthelsetjenesten, Kommunehelsetjenesteloven, Lov om gjennomføring og etablering av psykisk helsevern.

Feltpleien, Legemiddelassistert rehabilitering (LAR), ettervern

Feltpleien er et lavterskel helsetilbud for rusmiddelavhengige over 18 år. Feltpleien utfører en rekke oppgaver som er viktige for brukerne, fra sårstell til råd om ernæring og utdeling av sprøyter.⁹ Enheten fungerer også som en sluse til det allerede eksisterende hjelpeapparatet.

For en større by som Fredrikstad, der rusproblemer er en del av levekårsproblematikken, er en velfungerende feltpleie viktig. I et folkehelseperspektiv er det av stor betydning å få begrenset skadevirkningene av rusmisbruk størst mulig. I den sammenheng er også LAR-tjenesten (LegemiddelAssistert Rehabilitering) viktig. LAR i Fredrikstad har en kapasitet på ca. 80 brukere.

Ettervernet i Fredrikstad har en kapasitet på 25 brukere. Ved ledig kapasitet er det solgt plasser til nabokommuner. Også andre konsepter i Fredrikstad er kjent utenom kommunen, for eksempel llaveien bosenter for beboere med tung rus og psykiatriproblematikk.

Helhetlig rusmiddelpolitisk handlingsplan

Arbeidet med rusmiddelpolitisk handlingsplan i Fredrikstad er nylig avsluttet. Kommunen er forespurt av helse- og omsorgsdepartementet å skrive en fagartikkel til et nytt nettsted, kommunetorget.no. Det er blant annet fagmetodikken som har fått anerkjennelse.

Det å ha en egen rusmiddelpolitisk handlingsplan legger føringer på det videre arbeidet med rus i kommunen, og gir en klar fordel i forhold til koordinering av arbeidet. Ett av flere tiltak i tråd med planen er prosjektet "Ansvarlig vertskap" (AV); et interkommunalt rusforebyggende tiltak rettet mot utelivsbransjen i Sarpsborg, Hvaler og Fredrikstad.

"Fra fengsel til bolig" i Fredrikstad kommune

Forskning har vist at det er vanskelig å komme tilbake til samfunnet etter endt soning. Dette gjelder særlig for de som har rus og psykiske problemer (dvs. 60 prosent av de innsatte). Fredrikstad kommune arbeider aktivt med denne problemstillingen, og har fått midler av Husbankens kompetansetilskudd for utvikling av tiltaket "Fra fengsel til bolig" i Fredrikstad. Det er ansatt en fengselskoordinator som samordner hjelpetiltak rundt innsatte med behov for helse og sosiale tiltak i kommunen etter løslatelse. Målet er å forhindre ny kriminalitet og fremme varig rehabilitering / integrering i samfunnet.

Psykiatri – helsearbeid:

Virksomhet psykisk helsearbeid har fokus på å tilrettelegge et tilbud for brukeren på tvers av avdelinger ved virksomheten. Et eksempel på dette kan være:

Psykiatri omsorgsboliger og Psykiatri bokollektiv:

Virksomheten kartlegger søkere til omsorgsboliger, og får dermed god parallell oversikt over bolig- og bistandsbehov blant brukerne. En slik helhetlig oversikt gir også et godt grunnlag for å tilrettelegge et tilbud og differensiere bemanning ut i fra brukerens hjelpebehov over tid.

Dette sikrer en effektiv driftsform samtidig som brukerne får et best mulig tilpasset opplegg.

---

⁹ Det deles ut ca 8000 sprøyter i mnd. I 2008 hadde Feltpleien ca 650 samtaler og 148 ulike sårstell. Gjennom sprøytebytteordningen returneres ca 70 % av alle utdelte sprøyter. Brukerne får tilbud om å ta hepatitt og hiv-status, de får tilbud om vaksinasjon mot hep. A og B. Mellom 30-40 brukere er innom hver dag.

Bolig og boligmassen (sosiale boliger)

Boligetaten samkjører boligvirkemidlene fra Husbanken, startlån, tilskudd og bostøtte, noe som gjør det lettere å bruke disse sammen for å medvirke til at personer får egen bolig. I 2008 så man en dobling av utbetalte startlån i forhold til 2007. Det var også en økning i forhold til refinansieringer.

Et prosjekt knyttet til bomiljø er omtalt på husbanken.no, vi siterer:

Prosjektet har ført til en minking i antallet innleggelser i målgruppen ved at bomiljøene oppleves som tryggere og triveligere og ved at den enkelte opplever av sin hverdag mer meningsfull. Rapporten peker på at:

- *Mennesker som tidligere hadde mange reinnleggelser i behandlingsinstitusjoner har fått redusert disse.*
- *LAR-pasienter klarer å beholde boligene sine og må ikke benytte midlertidige ordninger, noe som kan føre til brudd i rehabiliteringen.*
- *Personer med rusmisbruk har redusert sitt misbruk fordi de har oppfølging og en mer stabil livssituasjon.*
- *I perioden miljøarbeidertjenesten har fungert, er ingen av de som tjenesten har hatt ansvar for, blitt kastet ut av sin bolig.*
- *Tett samarbeid med akutthelsetjenester har medført at personer i behov av innleggelse ikke har ventetid.*

Et problem for mange større byer er fornyelse av boligmassen. Dette jobber Fredrikstad kommune aktivt med: U hensiktsmessige boliger selges og nye differensierte boliger bygges. Teknisk Drift og Sosialtjenesten har et godt samarbeid.

Utdanning og Oppvekst komparative fortrinn

Barnehage.

Det er full barnehagedekning i Fredrikstad. Barnehagemyndigheten i Fredrikstad kommune har oversikt og koordinerer opptaket for både kommunale og private barnehager. Foreldre/foresatte søker på ett skjema, og henvender seg ett sted.

Det drives et helhetlig arbeid rundt barn med nedsatt funksjonsevne. Arbeidet er organisert i en virksomhet som gir støtte, veiledning og arbeider med tiltak direkte rundt barna og barnehagen.

Det gjennomføres målrettet språkopplæringstiltak for barn fra innvandrerfamilier (åpen barnehage, Spokus, språkgrupper). Gjennom grupper får barn og foreldre kjennskap til det norske språket, og viktigheten av å holde på flerspråkligheten. I Spokusprosjektet er det tett samarbeid i overgangen mellom barnehage og skole.

Resultat fra brukerundersøkelsen i barnehagene i Fredrikstad viser en svært høy brukertilfreds for barnehagene, over flere år. Videre er tilfredsheten blant foreldre og foresatte omtrent lik i kommunale og private barnehager, noe som er unikt for Fredrikstad.

Kompetanseheving:

Kvaliteten i barnehagene utvikles kontinuerlig gjennom et omfattende samarbeid med høgskolen om et personalutviklingsprogram. Dette omfatter både ansatte i private og kommunale barnehager, og inneholder blant annet: Studier vedrørende minoritetsspråklige, ART – Agression Replacement Training (Trening av kognitive, emosjonelle ferdigheter), Tidlig intervensjon; tidlig innsats, Implementering av rammeplan og Lederutvikling.

Flere doktorgradsstipendiater har gjennomført feltarbeid i kommunale barnehager og sitter i forskningsrådets styringsgruppe for FoU, barns medvirkning i et nasjonalt perspektiv (fokus på de minste barna).

Skole

Et godt skolesystem med veldrevne skoler, er vesentlig for at kommunen skal være attraktiv for nyetableringer og tiltrekke seg innbyggere med viktig kompetanse for å utvikle Fredrikstadsamfunnet.

Oppfølging til virksomhetene

På grunnlag av organiseringen i Fredrikstad kommune med rene fagetater, har skolene et solid "korps" av faglig kompetanse å støtte seg til når det gjelder for eksempel skolefaglige føringer, spørsmål og utfordringer.

Vurdering og analysekompetanse

Gjennom et omfattende prosjektarbeid har 5 av byens skoler utviklet stor kompetanse i å analysere og bruke informasjon om skolens virksomhet, for å utnytte dette i forbedringsarbeid. Elevenes læringspotensiale søkes kartlagt for å bruke dette i strukturerte elevsamtaler og arbeidsplaner for elevene. Målet er å spre kompetansen til alle skoler i kommunen.

Kompetanseutvikling

Over lang tid har pedagogisk senter vært en sentral aktør for å øke den faglige kompetansen ute blant lærerne. Senteret har vært målbevisst i sine tilbud og vært en stor og viktig bidragsyter for at kunnskapsløftet nå er vel innført i Fredrikstadskolen. Både videre- og etterutdanning er prioritert med spesiell vekt på realfagsatsing de 2 – 3 siste år.

Fagetaten, sammen med skolene, satser målbevisst på å øke kompetansen blant kommunens skoleledere. Program er kjøpt inn og gjennomføres i samarbeid med BI-Oslo. God skoleledelse er et av de viktigste satsingsområder for å få gode og veldrevne skoler.

Skolebygg

Kommunen har siden kommunesammenslutningen i 1994 investert betydelige midler i nybygg og rehabilitering av skolebygg i Fredrikstad. Organiseringen av dette arbeidet har vært gjennomført i et nært samarbeid mellom skolene, fagetat skole og kommunens bygningsetat. Dette har bidratt til løsninger som har fått nasjonal og internasjonal oppmerksomhet.

Elevundersøkelsen (nasjonal årlig undersøkelse)

Undersøkelsen viser at Fredrikstad over tid er bedre sammenlignet med andre kommuner når det gjelder elevtrivsel enn på faglige resultater. Skolene i Fredrikstad gjør en god jobb når det gjelder miljøarbeid. At elevene trives er en av de viktigste grunnleggende forutsetningene for et godt læringsmiljø, og for å bedre elevenes læringsresultater.

Elever med spesielle behov

Fredrikstad kommune har valgt å beholde Råkollen skole som en grunnskole som gir all sin opplæring i form av spesialundervisning. Dette har medført at kommunen har klart å holde på en svært høy og god kompetanse på mange områder innenfor spesialundervisningsområdet. Kompetansen har vært samlet på et sted, og det har resultert i en god og effektiv ressurs- og fagutnyttelse.

Kommunen har i tillegg enkelte spesialavdelinger ved noen få skoler. Avdelingene har gode resultater og fornøye brukere. Mange skoler, spesielt ungdomsskolene, har utviklet alternative opplæringsarenaer for å ivareta mangfoldet av elever med særskilte behov.

Ikt i skolen.

Fredrikstad kommune har over lang tid hatt egen IKT-plan. I løpet av de 2 siste årene har det vært store investeringer på IKT-utstyr. Fredrikstadskolene har moderne utstyr som gjør at skolene er i stand til å fylle

læreplanens intensjoner om å lære elevene å bruke digitale verktøy. Denne kompetansen er en av 5 grunnleggende ferdigheter som vektlegges særskilt i Kunnskapsløftet.

Kulturell skolesekk

Fredrikstad kommune har helt siden innføringen av den "Kulturelle skolesekken" i 2004, vært en pådriver for å gi elevene et godt og variert kulturelt tilbud. Både på fylkeskommunalt og lokalt plan har kommunen vært initiativtaker og en viktig bidragsyter.

Internasjonalt samarbeid

Skolene i Fredrikstad har deltatt i internasjonalt samarbeid med skoler i Europa, Afrika og Sør–Amerika.

Samarbeidet har omfattet blant annet lærerutveksling gjennom Fredskorpset, samarbeid med kulturskolen, foreldresamarbeid og praksisplasser for studenter, via Høyskolen i Østfold. Flere skoler har fått afrikanske vennskapsskoler.

Helsevern for barn og unge (HVBU)

Kommunen har gode helsestasjon- og skolehelsetjenester, med vekt på grupper og tiltak for brukere med særlige behov. Det legges vekt på å tenke helhet i forhold til helsebegrepet og brukeren i helhetsperspektiv; hjemme, skole/barnehage/jobb, fritid. Dekningsgraden for Helsesøstertjenesten ligger over snittet for ASSS-kommunene (111 %).

Det jobbes aktivt med foreldreveiledning som forebygging, og med barn av psykisk syke foreldre. Det legges også vekt på å gi barn og familier opplevelser.

Pedagogisk psykologisk tjeneste

Kommunen har en velfungerende PP-tjeneste med god dekning av fagpersonale. Arbeidet som blir utført ved tjenesten nyter stor respekt også ut over kommunegrensen.

Attraksjonskraft

Herunder ser vi på Kultur- og idrettsliv i kommunen. Vi trekkes også veksler på forskning som er gjort om attraksjonskraft og flytting, utført av NIBR og Telemarksforskning.

Attraksjonskraft: Kultur- og idrettsliv

Flere av kulturvirksomhetene har potensialer som "kraftsentra" for samfunnet Fredrikstad. Kulturhusene Blå Grotte og St.Croix har fasiliteter og saler tilrettelagt for arrangementer og forestillinger i de fleste formater, og fungerer som sosialt og kulturelt møtested for brede lag av befolkningen. Som publikum kan vi nyte, og som delaktig i det lokale kulturliv kan vi yte.

Kulturskolen med tilbud til barn og unge har flyttet inn i nye spennende lokaler på Værste. Det utredes også en mulig fylkesscene og multibrukssal lagt til Værste.

Fredrikstad kino er et moderne kinosenter med god publikumsoppslutning, og som flere år på rad er kåret til "årets kino". Her arrangeres også Fredrikstad Animation Festival hvert år. Det er dessuten et voksende produktivt film- og mediemiljø i byen.

Fredrikstad har rikt idrettsliv på grunnplan og opp til Stjernen og FFK. FFKs enorme publikumsoppslutning vitner om at fotballen har dype røtter i byen, og fotballentusiasmen preger byen på en god måte. Ny stadion med fotballmuseum er bygd mellom gamle verkstedhaller. Anlegget er kåret til landets flotteste fotballstadion.

Det er også stor interesse rundt Stjernen hockey, håndballlagene og ikke minst et bredt engasjement på lokalt plan.

Fredrikstad styrkes som kulturby ved å være vertskommuner for Østfold teater og Østfold bildende kunstnere. Høgskolen i Østfold tilbyr unik utdanning innen scenekunst. Fredrikstad har rike tradisjoner som teaterby, og private lokale aktører produserer godt besøkte revyer og musicals. Musikkmiljøet er omfattende innen mange sjangere. Mange billedkunstnere og kunsthåndverkere har sitt virke i byen, og byen har markante miljøer innen kunst- arkitektur, design.

Attraksjon og tilflytting

NIBR har i et prosjekt¹⁰ publisert to notater som er aktuelle i sammenheng med kommunens tiltrekning på mulige innflyttere:

Nibrnotat 2006:114: *Bosetting og flytting i etableringsfasen for seks bykommuner i Østfold.*

Nibrnotat 2006:103: *Byenes attraktivitet Fredrikstad i fokus*

Notatene ble publisert i 2006, hvilket innebærer at datagrunnlaget i beste fall går fram til 2005. Notat 2006:114 presenterer og kommenterer tall for bofasthet, fraflytting og tilbakeflytting for de fem årskullene født 1966-70. En hensikt var å peke ut faktorer som kunne være av betydning for en bys attraktivitet. For Fredrikstad siterer vi:

”Fredrikstad har fylkets høyeste bofasthet, som også i landsmålestokk ligger i øverste sjikt.(...)Fredrikstad har et normalt innslag av tilflyttere i befolkningen, for kvinner er fordelingene sågar litt jevnere enn normalt. Dette må tolkes svært positivt, den rekordhøye bofastheten tatt i betraktning. De tilflyttede kvinnene har imidlertid relativt sett mer utdanning enn de lokale, for menn er forskjellene mer som normalt. Som i Sarpsborg og (enda mer) Halden, er de lokale i større grad sysselsatt enn tilflytterne, sett i forhold til det som er vanlig. De lokale ”forsyner seg” også i større grad av arbeidet i byen, og tilflytterne pendler her som i de andre byene sør i Østfold uforholdsmessig mye, sett i forhold til lokalbefolkningen. Nok en gang finner vi dette fenomenet. Det pendles en god del mellom Sarpsborg og Fredrikstad. Utdanningsnivået blant tilflytterne er vanligvis høyere enn i lokalbefolkningen, slik er det også i Fredrikstad.”

Notatet søker også indirekte å finne ut om jobb og flyttemotiver. Dette er bedre dokumentert senere, i Flyttemotivundersøkelsen som ble publisert høsten 2008. Her slår man fast at jobb som flyttemotiv har mindre betydning nå enn før. Stedskvaliteter har større betydning, og det samme har familietilhørighet. Forrige flyttemotivundersøkelse var foretatt på 1970-tallet, og dagens utgave viser også klare samfunnsendringer. Datamaterialet til flyttemotivundersøkelsen ble samlet inn før finanskrisen. I krisetider er gjerne folk mindre tilbøyelige til å flytte enn i høykonjunktur.

Vekten på stedskvaliteter fremfor jobb som motiv kan man også finne igjen hos Richard Florida. Han skrev i 2002 om den kreative klasse som kunne fremme nyskaping og dermed også verdiskaping og vekst på steder med stedskvaliteter de var interessert i. I hovedsak er tesen at steder med gode stedskvaliteter og høy toleranse for annerledeshet trekker til seg talenter som så bidrar med nyskapende teknologi.

Annen forskning har vist at dette kan ha en viss overføringsverdi på norske forhold, men da til større byer som har en allerede velfungerende næringsstruktur.

---

¹⁰ Om byenes attraktivitet, med datagrunnlag fra 10 byer i Østfold og Buskerud

Tilflytting av bedrifter til Fredrikstad

I NIBR-notat 2006:103 er det sett på bedriftsflyttinger fra og til Fredrikstad f.o.m.1998 t.o.m. 2004. ”... *Flest bedriftsflyttinger kommer fra nabokommunene, samt fra Oslo og Bærum. Fredrikstad fungerer som senter i en region som strekker seg ut i store deler av sørlige Østfold.*”

Innflytting- og utflyttingskartet er svært likt: Det er de samme kommunene som både avgir og mottar bedrifter fra Fredrikstad. Dette illustrerer også det faktum at Fredrikstad må forholde seg til Osloregionen, samtidig som det indikerer at Fredrikstad fungerer som senter i egen region.

Mange vektlegger finansieringsmuligheter som essensielt ved næringsutvikling. NIBR har funnet klare indikasjoner på at Fredrikstad ”står på egne bein” i forhold til Osloregionen, når det gjelder dette punktet.

Hva med finanskrisa og næringslivet i kommunen?

NIBR definerer vekstnæringer som de næringene som har økt mest i sysselsetting i perioden 2000 – 05, og samtidig utgjør 10 prosent av de sysselsatte per 1.jan 2005. Tilsvarende defineres nedgangsnæringene som de som har hatt størst relativ nedgang i sysselsettingen og som utgjør 10 prosent av alle sysselsatte 1.1.2005.

Fredrikstad scorete høyt på hightech og fritidstilbud, men ikke så godt på vekstnæringer (sammenlignet med resten av Østfold). Men Fredrikstad er den byen i Østfold med minst nedgangsnæringer. Det innebærer at det er en liten andel av næringslivet som en kan forvente vil slite eller gå under som følge av at man opererer i ”feil” bransje.

På den annen side kan det få store konsekvenser dersom de som eventuelt går under er en hjørnesteinsbedrift som både leverer og mottar til og fra andre bedrifter. Man vil da kunne få relativt store ringvirkninger, når for eksempel en bedrift som Titan innstiller virksomheten en tid.

Men næringslivet i kommunen er allsidig sammensatt, noe som er en klar styrke. Det er også en styrke med oppegående, etablerte bedriftsnettverk og muligheten til å utvikle regionale samarbeid. Kommunens sentrale beliggenhet på aksene Oslo-Gøteborg blir også mer viktig.

Kommunen har et sterk kompetanse på miljøfag ved Østfoldforskning og ved sterke kompetansenettverk, noe som kan vise seg spesielt betydningsfullt i krisetider.

Når det gjelder områder for nye virksomheter må en først og fremst se på muligheter for transformering av eksisterende industriområder, slik FMV-området er ekstremeksempelet på. Industriareal som er i bruk kan nyttes mer intensivt. For service og handel er det god tilgang på ledige areal.

Attraktivitetsbarometeret

NHO har gitt Telemarkforskning i oppdrag å lage et ”attraktivitetsbarometer” for å kartlegge regioners attraksjonskraft. Dette har fått mye oppmerksomhet i media og det kan synes som attraktivitet er viktigere nå enn før – hvorfor det? Knut Vareide fra Telemarkforskning mener dette har å gjøre med følgende:

- Mangel på arbeidskraft i mange bransjer og mange steder (kampen om kompetansen)
- Det er stadig mer pendling
- Stadig mer av næringslivet er rettet mot lokal etterspørsel, mer tjenester og handel, mindre industri og landbruk

Hvilke faktorer trekkes fram som viktige for et områdes attraktivitet?

Attraktivitet defineres her som at et område har høy tilflytting, og at tilflyttingen er høyere enn veksten i antall arbeidsplasser alene skulle tilsi. Telemarkforskning har sett på hvordan en rekke faktorer virker sammen

(multipel regresjonsanalyse), for å forklare denne høye tilflyttingen. Følgende faktorer har vist seg å ha signifikant, positiv samvariasjon med høy tilflytting i perioden 2005 – 2007:

- Vekst i arbeidsplasser
- Arbeidsmarkedsintegrasjon (pendlingsmuligheter)
- Boligbygging (både årsak og resultat)
- Befolkningsstørrelse
- Kafétetthet

Dessuten, for gruppen av unge voksne:

- Universitet eller høyskole
- Gjennomsnittsinntekt i befolkningen

Bostedskvaliteter er viktig

Rapporten styrker tesen om at det er kvaliteter ved boområdene som er viktigst for et områdes muligheter for å trekke til seg de gode hodene, som igjen kan bidra til områdets utvikling.

Det er med andre ord kampen om de gode hodene som gjelder, og ikke så mye kampen om arbeidsplassene. Sentraliseringen fortsetter, og større byer vokser aller mest. De er mest attraktive for unge mennesker, mens barnefamilieene bosetter seg innenfor det utvidede bo- og arbeidsmarkedsområdet.

Fredrikstad +

Det jobbes med attraktivitet, i samarbeid med Fredrikstad utvikling. På sine hjemmesider skriver de om prosjektet Fredrikstad +:

"Målet med prosjektet, som er et av hovedelementene i strategien Fredrikstad>2015, er å få 3000 nye innbyggere i alderen 30-35 år innen 2015. Kultur- og næringsutvalget bevilget 1 million kroner til prosjektet hvilket gjorde det mulig å starte prosjektet. Første trinn i prosjektet er Velkomstpakken som deles ut til nye innbyggere i Fredrikstad. Andre trinn var å lansere web-siden www.fredrikstad.no i august 2008. Denne siden skal gi potensielle innflyttere den informasjonen om Fredrikstad de behøver. Tredje trinn er "Bli kjent"-turer for nye innbyggere i kommunen. Det jobbes også med en ide om en arrangementserie som vi kaller "I hæla på FFK".

Lokalsamfunnsmodellen i Fredrikstad

I Fredrikstad er vi opptatt av demokratiutvikling og medinnflytelse for våre innbyggere og har en fullskala lokalsamfunnsmodell som omfatter alle innbyggere og hele kommunen geografisk. Vi har 23 lokalsamfunn (geografiske inndelt etter tidligere skolekretser) som skal inneholde de viktigste funksjoner for å tilfredsstille de daglige behov for tjenester og aktivitet.

Lokalsamfunnene skal tilfredsstille de krav som stilles til utforming og kvalitet i de fysiske omgivelsene, samtidig som de er sosiale enheter der vi får tilfredsstilt viktige behov for identitet, tilhørighet, omsorg, læring, sosial kontakt og samfunnsengasjement.

Lokal mobilisering og organisering, og et nært samspill mellom kommunen og aktørene i lokalsamfunnet, fremmer dialog og tillit mellom selvstendige og uavhengige parter.

Vår lange tradisjon med aktive lokalsamfunn, dugnadsånd og samvirkeløsninger er en ekstra stor ressurs i denne sammenhengen. Folkelig deltagelse i plan- og beslutningsprosesser er en forutsetning for den lokale bærekraft. Folk føler ansvar for sin egen situasjon, sitt nærmiljø og sine naboer, og engasjerer seg i arbeidet for fellesskapets beste.

Modellen er unik både i nasjonal og internasjonal sammenheng, og har fått mye oppmerksomhet de seneste årene.

Kriseberedskap

Innenfor kart- og geodataområdet er Fredrikstad kommune en av landets fremste. Vi har en oppdatert kartbase som er tilrettelagt for innsyn på kommunens hjemmesider.

Kommunen har et eget beredskapssystem med gode analysemuligheter om en uforutsett hendelse som brann, flom, gassutslipp eller lignende skulle inntreffe. Dette verktøyet vil være til stor hjelp for å begrense skade og gi kommunens beredskapsgruppe relevant informasjon.

”Framtidens byer”

Sammen med 12 andre byer deltar Fredrikstad i samarbeidet *”Framtidens byer - byer med lavest mulig klimagassutslipp og godt bymiljø”*. Fredrikstad knytter samarbeidet til kommunens overordnede strategier for samfunnsutvikling. Framtidens byer har fire satsingsområder:

- 1. Areal og transport:** Vårt utbyggingsmønster og hvordan vi tilrettelegger for miljøvennlig transport avgjør våre muligheter til å redusere klimagassutslippene og forbedre det fysiske bymiljø.
- 2. Energiforbruk i bygg:** Ved å ha fokus på både energieffektivisering og mer bruk av fornybar og miljøvennlig energi, kan vi bidra til reduksjon av klimagassutslipp.
- 3. Forbruksmønster og avfall:** Dagens forbruk av produkter har bidratt i økende grad til våre klimagassutslipp. Vi setter fokus på både forbruk av egenproduserte ting i Norge og import fra andre land.
- 4. Tilpasning til klimaendringer:** Varmere, våtere, villere! Klimaendringene utfordrer vår evne til å kunne finne ut hvor sårbare vi er, og ikke minst utvikle kloke måter å tilpasse oss på. Gode klimascenarier er en forutsetning for dette.

Ordføreren sier om deltakelsen i Framtidens byer:

Vår deltakelse i samarbeidet om ”Framtidens byer – Byer med lavest mulig klimagassutslipp og godt bymiljø” er en meget god anledning til å fortsette vårt arbeid for en bærekraftig samfunnsutvikling. Vi i Fredrikstad skal senke våre klimagassutslipp og vi skal ha et godt bymiljø. Dette er en viktig politisk og faglig utfordring.

1.3. Naturgitte forutsetninger (Stedskapital)

Med naturgitte forutsetninger tenker vi på egenskaper og kvaliteter knyttet til beliggenhet, klima og kulturarv. Først en kort, historisk bakgrunn for bydannelsen:

Naturgrunnlag og bakgrunn for bydannelsen.

Isens bevegelse førte til avsetning av løsmasser som morenerygger ved kanten av breen. På utsiden av ryggene fikk vi avsetninger av marine masser i form av ishavslire. På begge sidene av Glomma finner vi dette igjen som leirsletter, og det er på leirsletten ved Glommas utløp byen vår ligger.

De marine avsetningene ga grunnlag for næringsrik jord som igjen ga grunnlag for bosetting. Langs moreneryggene eller raene som de kalles finner vi derfor de fleste kultursporene. Elven har dannet grunnlaget for dannelsen av både Sarpsborg og Fredrikstad.

Under den nordiske syvårskrigen (1563-70) brant svenskene Sarpsborg ned til grunnen. Hos kongen i København ble det besluttet å flytte byen nærmere kysten på grunn av handel med trelast. Byen grunnlegges i

1567 på den flate elvesletta på østsiden av Glommas utløp, og het Sarpsborg de første par årene. I 1569 ble navnet Fredrikstad (etter Fredrik II) brukt første gang.

Leirslettene langs Glomma ga råvarer til teglproduksjon og grunnlag for utstrakt teglverksdrift fra 1850. Elven ble brukt til fløting av tømmer og fra 1860 startet en eventyrlig utvikling med sagbruk langs elven mellom Sarpsborg og Fredrikstad. Plankebyen ble betegnelsen på Fredrikstad og med utgangspunkt i sagbruk og teglverk vokste det frem tettsteder langs elven. Steder som Lisleby, Sellebakk og Nabbetorp har sitt utspring fra dette.

Fredrikstad som havneby

Fredrikstad ligger i dag sentralt i Oslofjorden, skjermet, men med kort vei ut til åpent hav. Da Sarpsborg skulle bygges opp etter at svenskene nok en gang hadde brent ned byen valgte man å gjenoppbygge byen nærmere Glommas munning. Sannsynligvis pga bedre anløpsforhold for seilskutene. Innseilingen til byen kunne skje fra to løp på østre og vestre side av Kråkerøy.

Havnevirksomheten i Fredrikstad har etterhvert lagt sin virksomhet ut av sentrum til Øra. I 1993 bestemte de kommunale havnemyndighetene i Fredrikstad og Sarpsborg seg for å etablere Borg havn IKS.

Borg Havn IKS er et interkommunalt selskap som eies av Fredrikstad og Sarpsborg kommuner. Den offentlige havnevirksomheten er konsentrert rundt to anlegg, Øra i Fredrikstad og Alvim i Sarpsborg.

Fra Borg Havn er det kort vei videre til E6, hvor man når Oslo på noe over en time og det tar deg ca 20 minutter til Sverige over Svinesund.

Samlet er Borg Havn den største havnen i volum mellom Oslo og Uddevalla.

Havna med Fredrikstad sentrum og Gamlebyen i bakgrunnen

Borg havn har dypvannskai på Øra hvor det er til sammen 1000 meter kailinje. Havnevirksomheten er uvanlig bred med alt fra rene industriskipninger til bulk og containere. Containertrafikk utgjør ca 45 prosent av den totale trafikken og har de siste årene hatt en jevn økning.

Av den totale godsmengde går ca 90 prosent til det regionale næringsliv. All containertrafikk er lokalisert til Fredrikstad. Havnene har gode utvidelsesmuligheter på land. Øraområdet består i dag av et stort antall bedrifter. De aller fleste bedriftene tar hoveddelen av sine varer over havnen, enten som råstoff og/eller som ferdigvarer. En havn med god arealtilgang er en nødvendighet for at eksisterende og nye bedrifter i området skal kunne utvikle seg videre. Fredrikstads og Borg havns havnetilbud gjør at bedriftenes behov kan imøtekommes.

Havnens plassering på Øra relativt nær E 6 er et klart fortrinn. I fremtidige planer ligger en mer tidsmessig veiforbindelse. Som stamnetthavn skal havnen få en bedre tilknytning til stamveinettet. Veistandarden er da forutsatt å være av stamveinettkvalitet. Tungtransporten vil da gå utenom tettbebyggelsen nordover på Østsiden av Glomma. Kanskje med bro over Glomma ved Valle med omlastning til tog på godsterminalen. Når veien legges via Valle vil veien via E6 til Osloområdet bli kortere.

Med båttransport, kort vei til stamveinettet og omlasting til tog vil Fredrikstad med Borg havn stå godt rustet til å velge det mest hensiktsmessige transportalternativet for godstransport i fremtiden.

Fredrikstad og samferdsel

Fredrikstads beliggenhet i båndet mellom Oslo og Gøteborg, og som en del av Oslofjordbyene gir noen fortrinn i forhold til nærhet til internasjonale, nasjonale og regionale markeder. Etablering av Moss lufthavn Rygge har forsterket vårt fortinn ytterligere. Med utbygd jernbane til Oslo og stasjon i sentrum vil nærheten til hovedstadsområdet forsterkes. Dette er i tråd med ønsket helhetlig utviklingsstrategi for Osloregionen. Topografien og klimaet gjør at vi har et potensial med hensyn til sykkeltrafikk. Dette kan utnyttes i større grad enn hva som i dag er tilfelle.

Elvene har gjennom historien vært et viktig kommunikasjonsledd. Å forsterke dette gjennom en videre utvikling av fergetilbudet som en del av gang- og sykkelvegnettet, gir oss ytterligere muligheter.

Byutvikling

Herunder trekkes noen sentrale byutviklingsprosjekter fram:

Byomforming (Gamlebyen, FMV og dagens sentrum)

I prosjektet Byomforming i Fredrikstad legges det opp til en kompletterende utvikling av Gamlebyen, dagens sentrum og FMV-området med elven som det viktigste byrom og bindeledd.

Gamlebyen/Kongsten-området

Gamlebyen i Fredrikstad ble grunnlagt i 1567 og omkranset av festningsanlegg som ble utviklet fra 1653 til 1740. Anlegget er Nordens eneste og en av Nord-Europas mest intakte festningsbyer.

Her er et kulturhistorisk og verneverdig bygningsmiljø med store opplevelseskvaliteter. Som turistattraksjon utgjør Gamlebyen et av Fredrikstads viktigste fortrinn. Det foregår nå en transformasjon av Forsvarsbygg sine eiendommer i og utenfor Gamlebyen, og det planlegges en utvikling av idretts- og fritidsturisme i Kongstenområdet.

Som et element i en helhetlig byutvikling i Fredrikstad, spiller Gamlebyen som det historiske sentrum, en svært viktig rolle. Å opprettholde Gamlebyen som en levende bydel er en viktig satsning i denne sammenheng.

Dagens sentrum og Grønliområdet.

Dagens sentrum ble opprettet som en forstad til Gamlebyen i 1735 og utviklet seg gjennom 1800-tallet til å bli det nye sentrum. Sentrumsområdet ligger i dag mellom elven og infartsåren (RV110) og jernbanen. Beliggenheten ved elven har gitt grunnlag for en attraktiv elvepromenade med restauranter og kaféer. Det nye SAS-hotellet som er koblet sammen med Rådhuset via kulturhusene Blå Grotte og Speilet har gjort Fredrikstad mer attraktiv som konferanseby.

Kjøpesenteret Torvbyen som ligger i Grønliområdet, utgjør i dag byens handelstyngepunkt og har vært en viktig forutsetning for Fredrikstads posisjon som handelsby i Østfold.

Området representerer en hovedinnfallsport til sentrum fra RV110 og RV109. Jernbanen følger ved siden av traseéen til RV110. I "Torvbyen" ligger dessuten dagens bussterminal. Visjonen om utvikling av et moderne og effektivt kollektivknutepunkt i møtet mellom byens infartsåre, jernbanen og bykjernen er et sentralt satsningsområde for byutviklingen.

Prosjektet vil erstatte nåværende Fredrikstad stasjon fra 1878, og vil gi tog et bedre utgangspunkt i konkurranse med bil og buss for reiser mellom Fredrikstad - Moss/Oslo.

Gjennom et slikt byplangrep vil Fredrikstad bli sterkere knyttet til jernbanens intercitytriangel rundt Oslo, med ytterpunkter i Lillehammer, Skien og Halden. Styring av utbyggingsmønsteret rundt kollektivsystemet og et godt kollektivtilbud innenfor denne storbyregionen er viktig for både ressursbruk, næringsutvikling, bærekraftig transport og byutvikling.

FMV-området

FMV er det tidligere Fredrikstad Mekaniske Verksted som utgjør 850 da på Kråkerøy, med gangavstand til sentrum. Etter nedleggelsen i 1988, ble anlegget solgt. 650 da av anlegget ble kjøpt en lokal investorgruppe, og nå foregår det en stor industritransformasjon der. På FMV er i dag Høgskolen i Østfold etablert med avdeling for helse- og sosialfag. Fra januar 2010 vil avdeling for ingeniørfag bli startet opp. Området tilrettelegges for kunnskapsbedrifter og samspill mellom forskning, høyskoleutdanning og kunnskapsbasert næringsliv. Det vil også bli utviklet flere boliger i området. Filmstudio og kulturskole er dessuten etablert i området.

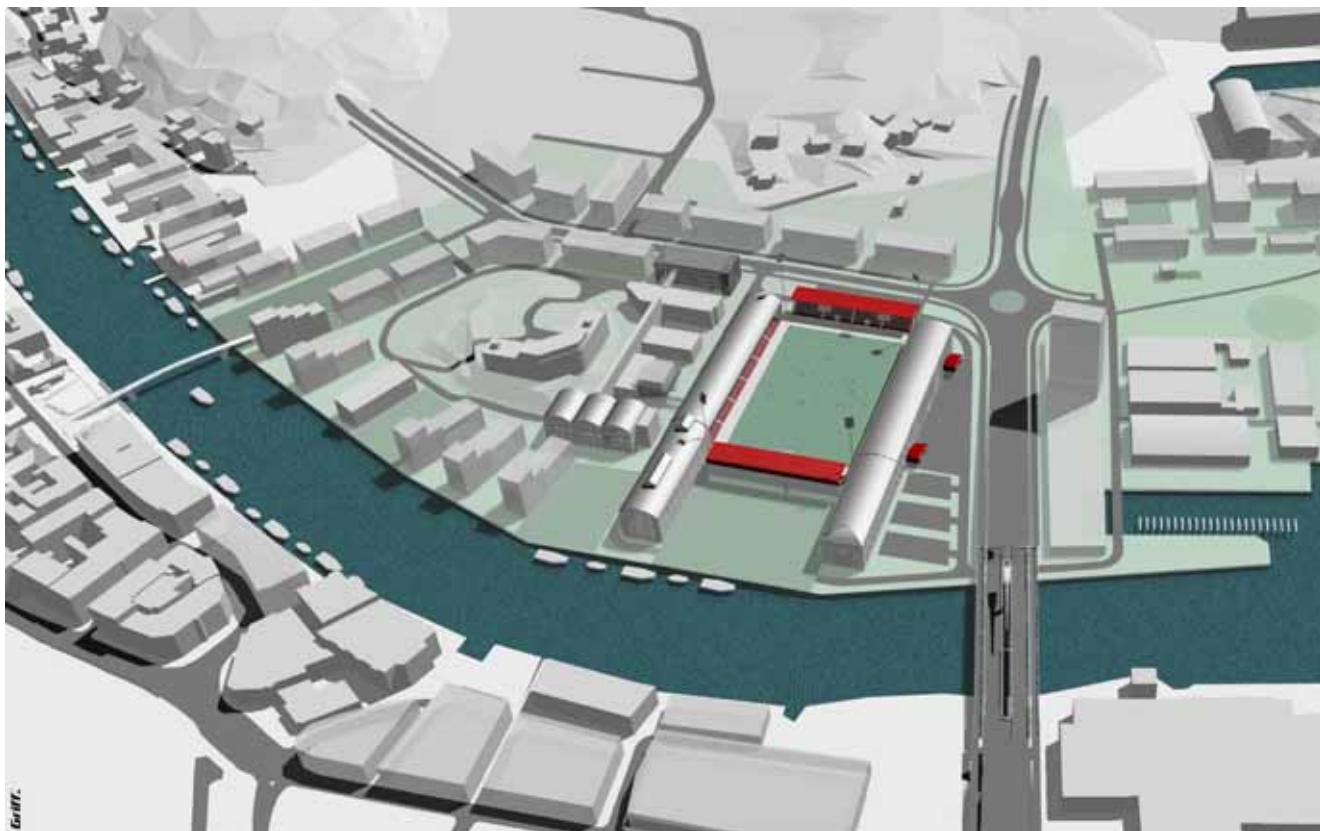
17. mai 2003 åpnet gangbroa mellom Torvbyen og FMV. Broa er blitt et viktig bindeledd mellom FMV og sentrumskjernen.

Foto:

Nye FFK-stadion er etablert mellom to verkstedshaller som er omformet til fotballtribuner med en mellomliggende fotballbane med internasjonale mål. Stadionanlegget ligger i en gangavstand på 400 m fra Stortorvet i sentrum og har blitt en attraksjon og et viktig supplement til bylivet.

Ny kjørebrot (riksvei 108) til Kråkerøy med ny hovedvei til Hvaler er under arbeid gjennom området. Den skal etter planen stå ferdig senhøsten 2010. Ny kjørebrot har vært en viktig premiss for videreutvikling av hele FMV-området.

Kommuneplanens retningslinjer for utvikling av FMV-området forutsetter at det skal legges til grunn en høy miljøprofil med bærekraftige løsninger, med god tilgjengelighet og med høy kvalitet i arkitektonisk formgivning og design.

Elvebyen

Elven har vært utgangspunkt for etablering av den opprinnelige byen (Gamlebyen), og for utviklingen av Forstaden som etter hvert utviklet seg til dagens bysentrum. Elven har alltid vært av betydning som transportåre og viktig for byutviklingen. Den ble brukt til tømmertransport, og leirmassene i elvesidene ble brukt i teglproduksjonen. Havnen representerte kontakt med omverdenen og var utgangspunkt for skipsfart og handel. Elven var selve bindeleddet mellom byen og tettstedene som vokste frem med utgangspunkt i sagbruksvirksomhet og teglverksdrift fra ca 1850. Det gikk ferger med stoppesteder langs hele elva.

Etter hvert som bilen gjorde sitt inntog snudde man litt ryggen til elven. Fra å ha vært en forside, fikk elvebredden mer og mer preg av å være bakside. Fergedriften har imidlertid hele tiden eksistert. Elvebreddene utgjør i dag de mest attraktive områdene for etablering av nye boliger, og elven utgjør det naturlige bindeleddet mellom Gamlebyen, Sentrum og FMV-området og er korteste vei mellom Gamlebyen og Sentrum. Sykkelfrafikk på elvebreddene og fergetrafikk på elven vil være den mest effektive persontransporten mellom disse områdene. Dagens fergetrafikk ønskes utviklet til en mer effektiv "elvemetro" med utgangspunkt i elven som det sentrale og viktigste byrommet. Til elverommet skal det knyttes byfunksjoner, boliger, byrom og plasser.

Foto:

Fra NIBRs notater 2005:128 og 127¹¹ trekkes følgende fram:

- Elva og elvepromenaden og dens nærhet (kaféer, utelivet, Storgata) oppleves meget attraktive. Dog utfordres gågata.
- Gamlebyen er en hovedattraksjon både for turister og Fredrikstadfolks aktiviteter på hverdager og i helger.
- Vi har også andre historiske områder med mangfoldig arkitektur (Cicignon)
- Havna/elvebredden/gamle FMV: Potensialer for gode byområder
- De senere års utbygging av sentrumsboliger styrker byens mangfold og aktiviteter. Utfordrer oss på å bygge sentrumsleiligheter med kvalitet tilpasset tett nærhet til de offentlige byrom.
- Kommunen har et meget godt og variert boligtilbud
- Fredrikstad scorer desidert høyest blant intervjuede (N=600 i alderen 25 – 45 år i Oslo og Akershus) på alle attraktive dimensjoner (kulturliv, uteliv, bysentrum, trygghet og natur) og lavest på dimensjonen "traust og kjedelig".
- Det er også den byen flest av de spurte kan tenke seg å bo i (nesten 30 prosent). Til sammenlikning er det 10 prosent som kan tenke seg å bo på Kongsberg (nest høyeste score).

---

¹¹Nibrnotat 2005:128: *Det fysiske bysentrum i bykommunene i Østfold og Buskerud – den besøkendes blikk*
Nibrnotat 2005:127: *Utenforståendes bilder av bykommunene i Østfold og Buskerud*

- Drøyt halvparten av de spurte mener Fredrikstad har et rikt kulturliv, et pent bysentrum og fine naturomgivelser.
- Nesten halvparten mener også at byen har et variert uteliv.
- Fredrikstad er kanskje en av byene som de spurte har besøkt og/eller har hørt om, og dermed kan uttale seg med mindre tvil om enn det som er tilfelle for de andre byene i prosjektet.

Kulturarv

Fredrikstad har en rik kulturarv med kulturminner fra steinalder, bronsealder, jernalder og frem til i dag. Bronsealderen med gravrøyser og helleristninger utgjør noe av det aller mest spennende, men også jernalderens steinringer og bautaer er kulturminner med internasjonal interesse.

Fra E6 kan man kjøre Oldtidsveien til Gamlebyen og oppleve flere av de flotteste kulturminnene fra bronsealder og jernalder

Gamlebyen med Kongsten fort og Isegran er blant våre fremste kulturhistoriske ressurser og utgjør en levende og stemningsfull ramme rundt rikholdige kulturtilbud i form av utstillinger (by-/forsvars-/maritim historie), historisk teater, utendørs konserter, festivaler, frimarked, kunsthåndverk, barnekultur mm. Gamlebyen er høyt verdsatt av lokalbefolkningen og har stort potensial for kulturturisme og historiefortelling.

Med fergen fra Gamlebyen kan man oppleve elverommet og byen fra sjøsiden med mange historiske spor fra forskjellige tidsepoker. Isegran med fartøyvernsenteret og deler av Fredrikstad museum er en attraksjon.

Både i Onsøy og Torsnes finner man flotte herregårder. Herregårdene med tilhørende kulturlandskap representerer en ekstra opplevelsesverdi.

Skjærgård og turisme

Fredrikstads kystlinje har stor betydning som rekreasjonsområde for befolkningen både lokalt og i hele Osloregionen. Sammen med Hvaler utgjør dette en av de viktigste utfartsområdene i nasjonal sammenheng. Innenfor kommunen finnes ca.5 000 hytter, hvorav ca.3 800 eies av utenbygds boende. Dersom vi antar at 2/3 av hyttene er i bruk i sesongen med et belegg på 4 personer betyr dette at folketallet i kystområdet øker med ca.10 000 i sommersesongen.

I tillegg kommer den stadig økende lystbåtflåten som også er brukere av vår skjærgård. I følge registreringer utført i 2007 er det registrert 3 900 båtplasser innenfor etablerte småbåthavner i sjøen. I tillegg kommer ca. 2 400 plasser i havner i elveløpene. Beregninger gjort i forbindelse med arbeidet med ny kystsoneplan viser at småbåthavnområdene har et potensial for ytterligere ca.7 000 båtplasser.

Videre må også nevnes at landets første marine nasjonalpark omfatter sjøområder i Fredrikstad og Hvaler. Nasjonalparken åpnes offisielt 09.09.2009.

2. Hvilken vei går utviklingen?

Noen endringer vet vi kommer – noen er allerede i ferd med å skje, for eksempel nye samarbeidsformer og flytting av sykehus og høyskolens ingeniørutdanning. Andre endringer er mer usikre og har form av scenarier, eller framtidbilder. Vi redegjør kort for noen muligheter:

Nye samarbeidsformer: Folkehelse, fagutvikling og forskning

Ansvaret for folkehelse må synliggjøres i alle samfunnssektorer og politikkområder. Nye helse- og utdanningsmessige utfordringer krever at det etableres nye og ulike nettverk for å oppnå et tverrsektorielt samarbeid. Viser til nedenstående meldinger:

Stortingsmeldingen nr 16 "Tidlig innsats for livslang læring", gir mange svar på hvordan vi kan lykkes bedre med å bistå hver enkelt i å utforme og realisere sine livsprosjekter, og den angir retning på den innsatsen som må gjøres for at vi skal utvikle et sosialt utjevrende utdannings- og kompetansesystem til beste for den enkelte og for samfunnet

Den nye samhandlingsreformen som er under utarbeidelse, har som mål at mer av helsetjenestene skal foregå nærmere der pasienten bor. Innbyggerne skal få flere spesialiserte helsetjenester lokalt, både når det gjelder forebyggende helsearbeid, behandling og oppfølging av kronisk syke og eldre. Det innebærer at oppgaver skal flyttes fra spesialisthelsetjenesten til kommunehelsetjenesten.

Figur 8:Helse, kompetanse og samspillseffekter

Det gode samarbeidet og nærheten til høgskolen og fagutviklingen innen omsorg og oppveksttjenester må utnyttes og styrkes også i fremtiden.

Flytting av høyskolens (HIØ) avdeling for ingeniørfag

Fra 1. januar 2010 flyttes ingeniørutdannelsen ved HiØ til Fredrikstad. En forventer at dette vil styrke denne utdannelsen og høgskolen generelt. Ingeniørutdannelsen har et nært samarbeid med næringslivet i regionen. For ytterligere å styrke utdannelsetilbudet har høgskolene i Østfold, Vestfold og Buskerud sammen med UMB (Universitetet for miljø- og biovitenskap) gått sammen i et regionalt utdannings samarbeid, Oslofjordalliansen.

For at studenten skal kunne oppnå en bachelor eller master innen et ønsket fagområde, skal dette kunne innebære studier eller samarbeid med flere av studiestedene. Det er også forventet at en styrking av samarbeidet mellom studiestedene styrker den samlede FoU aktiviteten og at dette igjen kommer næringslivet til gode.

Flytting av sykehuset

Sykehuset Østfold flytter i 2014/15 til Kalnes og vi får frigjort en stor bygningsmasse. Bare ved anlegget på Cicignon frigjøres det ca 57.500 m² bygningsmasse. På Veum frigjøres det ca 27.000 m². Til sammenligning utgjør Østfoldhallene med Østfoldhallen, og de nye hallene fra Megafliis og til Remabutikken ca 23.000 m². I finansieringen av nytt sykehus på Kalnes forutsettes det en egenkapital i forbindelse med salg av eiendomsmasse på Cicignon på 250 millioner. Totalt sett vil det være en utfordring for Fredrikstadsamfunnet å få til en egnet etterbruk.

Imidlertid har Fredrikstadsamfunnet store arealer på FMV-området og i Gamlebyen med forsvarrets eiendomsmasse som man er i god gang med å få til en etterbruk av. Med 3 store og viktige utviklingsområder stilles det store krav til samordning og tålmodighet for at de ulike prosjektene ikke skal utkonkurrere hverandre. Å finne et godt utviklingsområde som sikrer at området står godt iforhold til de øvrige områdene blir derfor viktig.

En av grunntankene som har vært presentert har vært å utvikle området slik at Cicignon blir en bydel med gangavstand til sentrum. I dette kan man tenke seg Cicignon som et sted som senter for byens helsetilbud.

I så måte vil den nye samhandlingsreformen kunne gi store muligheter i forhold til de satsinger til helseministeren forutsetter: Mer av de alminnelige helsetjenester skal utvikles der pasienten bor. Sykehuset Østfold flytter i 2014/15 til Kalnes og vi får frigjort en stor bygningsmasse som vil kunne gi store muligheter i forhold til de satsinger den nye samhandlingsreformen til helseministeren forutsetter: Mer av de alminnelige helsetjenester skal utvikles der pasienten bor.

Man ønsker å flytte oppgaver fra spesialisthelsetjenesten til kommunehelsetjenesten og gi en bedre oppfølging av kronisk syke og eldre. Man ønsker videre en større tverrfaglighet og mer satsing på forebyggende og helsefremmende tiltak.

Dette krever større sentra med samlokalisering av flere fastleger i gruppe med mer teknisk-medisinsk utstyr, flere yrkesgrupper representert, utvidet åpningstid og gjerne samlokalisert med åpen omsorg/hjemmesykepleie, sykehjem, legevakt med teknisk utstyr som røntgen og laboratorium (vil kunne serves av Sykehuset Østfold) og det forebyggende aspekt bør vurderes samlokalisert i form av helsesøstre og folkehelsekoordinator. Rus og psykiatri bør også kunne dra veksler på et nærmere samarbeid/-lokalisering med overnevnte.

Samlet vil dette representere et distriktsmedisinsk senter som lokalbefolkningen ville kunne ha stor nytte av og som vil kunne gi lokal behandling til mange som ellers i dag må henvises til sykehus. Også helseforetakstjenester som DPS og ambulansetjenester bør vurderes samlokalisert med et utvidet kommunalt tilbud.

Drivkrefter og framtidialternativer: Scenarier

Scenarier kan være nyttige verktøy til for eksempel å teste om utviklingsstrategier vil passe i ulike framtider. Scenarier gir alternative fortellinger om mulige framtider, som et resultat av drivkrefter man kan se i dagens virkelighet, og drivkrefter det synes rimelig å regne med.

I vårt perspektiv; hvordan utnytte fortrinn til å forbedre levekår, er det viktig å kunne se for seg utviklingsbaner fremover. Endringer i levekår er noe som tar tid – et langsiktig perspektiv er derfor helt sentralt. Under redegjøres det for scenarier som er laget for Fredrikstad kommune. Scenariene er laget til andre anledninger. Det forringer imidlertid ikke verdien av dem som alternative framtidsbilder det vil være nyttig å bruke også i denne sammenhengen. Vi har to ulike scenarier:

1. Fredrikstad 2015, laget av Tom Karp. "Det årnær sæ i Fredrikstad... Men for hvem?"

Scenariene, 4 i alt, ble presentert på Hankøkonferansen 2004. De ble laget med tanke på for fremtidig næringsutvikling i Fredrikstad.

2. Fredrikstad 2040

Dette samfunnsscenarioet er laget av Tor Selstad, i forbindelse med prosjektet "Framtidens byer".

Felles for scenariene er at de tar utgangspunkt i nåtiden (dvs. da de ble laget), og det man anser som viktige drivkrefter for utviklingen. Tabellen under gir en grov oversikt over drivkreftene i begge scenariealternativene:

Tabell 2: Drivkrefter, scenarier for Fredrikstad

1. Fredrikstad 2015 (sett fra 2004)	2. Fredrikstad 2040 (sett fra 2009)
Strammere rammevilkår for industri – også i Fredrikstad	Befolkningsvekst, mest pga global migrasjon og miljøflyktninger
Økende konkurranseintensitet (pga internasjonalisering)	Lav fertilitet i vesten
"Kvartalskapitalisme" (fokus på kortsiktig avkastning)	Ny global arbeidsdeling, sterkere økonomisk integrasjon mellom foretak
Interessentpress (interessegrupper, grasrotbevegelser osv) /mediemakt	Større internasjonal avhengighet (jf. siste krise)
Digitalisering av samfunn, næringsliv og hjem	
Fortsatt urbanisering: Flyttestrømmer mot store tettsteder	Økt urbanisering; den rural-urbane flyttingen fullføres: Hele folket i (stor)byer
Stramme kommunale rammer	Oljetiden går mot slutten
Store endringer i forholdet mellom kommune/fylkeskommune og oppgaver/struktur (regionalisering)	Høy mobilitet som forutsetning for globalisering og regionsforstørring (og balansen mellom regionene utlignes)

1.: Fredrikstad 2015

Det er utviklet 4 scenarier ved hjelp av et klassisk diagram, med ulike utviklingsretninger langs to hovedakser. Tom Karp peker først ut noen sentrale usikkerheter mot 2015; tilgang på ulike typer kapital (human kapital, kulturell kapital og finanskapital) og grad og retning for næringspolitikk og strategi. Usikkerhetene knyttet til kapitaltilgang summeres opp:

Humankapital+finanskapital+kulturell kapital+ "litt til..." = "nyskapingsevne"

Richard Floridas teser om kreativitet trekkes fram: *”Kreativitet er en avgjørende konkurransefaktor. Men det er ingen vare. Kreativitet kommer fra mennesker og det betyr selvsagt at mennesker er framtidens knapphetsgode”*

Scenariet *”det årnær sæ, kanskje”* kombinerer en næringsnøytral politikk uten felles agenda, med en lav nyskapingsevne. StorOslo vokser og Fredrikstad får en større ut/innpending, og får dermed mer og mer rollen som soveregion for Oslo. Lav nyskapingsevne og liten endringsvile; det er liten lyst til å ”ta i et tak” – vi har det fint som vi har det, er holdningen som rår. Det er en forgubbing av befolkningen og en voksende offentlig sektor med ditto velferdsutgifter.

Scenariene oppsummeres med: *”Det årnær sæ allti” i Fredrikstad – men for hvem?*

2. Fredrikstad 2040

Fortsatt god befolkningsvekst: passerer 90 000 i 2040 (dvs like under én prosent i snitt per år), forutsatt fortsatt sterk innvandring og at urbaniseringen fortsetter. Fredrikstad nyter godt av sentraliseringstendensen generelt; flere ønsker å bo i sentrale strøk, dvs. i eller like i nærheten av, større byer. Samtidig er ikke byen større enn at vi kan få en innflytting fra storbyer, der folk ønsker en ”moturbanisering”. Den sterke identiteten er der fortsatt, historisk betinget, men favner ikke om hele ”storbyen” Fredrikstad/Sarpsborg.

Fredrikstad nyter godt av sin tilgjengelighet og gode fysiske beliggenhet, men får likevel en svak utvikling i sysselsettingen. Med en fortsatt lav innsats i forskning og utvikling får man en sterkere innelåsing i eksisterende industritradisjon. De store strukturelle endringene i næringslivet er på andre arenaer: Varehandel, hotell og restaurant, skole og offentlig virksomhet. Nedgangen i primærnæringene fortsetter som i næringsmiddelindustrien.

Underskuddet på arbeidsplasser skaper økt pendling, noe som også muliggjøres bedre infrastrukturer (jernbane, motorvei, flyplass). Bedre infrastrukturer er også medvirkende til en økende besøksnæring med et større antall gjester. Høyere toghastighet kan endre (styrke)forholdet til Oslo, idet en høyere mobilitet bidrar til en økt regionforstørring¹³.

Mentaliteten er et aktivum i seg selv, vekstpreget og optimistisk: *”Det årnær sæ”*. Gamlebyen og den moderne byen skaper en identitet som både er historisk betinget, og framtidsrettet.

Den økte globaliseringen vil påvirke næringslivet (økt økonomisk integrasjon og større sårbarhet ved kriser) og befolkningen (migrasjon). Men også mentaliteten vil påvirkes: Miljøtrusler kan bli reelle, men hvordan de møtes vil avhenge av hvordan de møtes globalt (regulering eller liberalisering – begge deler utøves av nasjoner i fellesskap).

Oppsummering og veien videre

Rapporten er laget som et bidrag til arbeidet med å forbedre levekårene i Fredrikstad kommune. Det er viktig å ta utgangspunkt i det vi vet fungerer og det som klart kan defineres som våre fortrinn, da dette vil gi viktige

---

¹³ Med regionforstørring menes at Bo- og Arbeidsmarkedsregionene blir større i utstrekning. P.g.a. bedre reisemuligheter og teknologisk utvikling er det mulig å bo stadig lengre unna arbeidsplassen. Forskere har påpekt denne trenden en tid. Når flere regioner blir større vil det kunne bidra til en bedre balanse mellom regionene. På den annen side vil relativt store regioner kunne ”slukes” og reduseres til sovebyer/omland for større byer.

innspill til det langsiktige arbeidet med å forbedre levekårene i kommunen. God praksis kan overføres mellom ulike områder, og fortrinn kan fremheves ytterligere for å øke kommunens attraksjonskraft.

Rapportens struktur er 1: Kartlegge fortrinn, og 2: Se på mulige utviklingsbaner, med vekt på første del.

Fortrinn er søkt kartlagt og inndelt i tre hoveddeler: Næringsliv, befolkning og stedskapital/kulturarv. Det understrekes at rapportens intensjon ikke har vært å gi en fullstendig uttømmende analyse av mulige fortrinn, men å kunne gi et viktig bidrag til det videre levekårsarbeidet. Fortrinn som er trukket fram er vektlagt pga sin unike natur. En fullstendig kartlegging ville vært interessant, men også svært ressurskrevende.

Innenfor hver av de tre områdene kan vi blant annet trekke fram:

1. Næringsliv:

- Kommunen har, ifølge NIBR, et stort innslag av konkurranseutsatt industri.
- Det har vært en betydelig sysselsettingsvekst i kommunen de siste årene, til tross for en markant nedgang innen tradisjonell industri. Veksten har særlig kommet innen varehandel og tjenesteyting.
- Kommunen har et betydelig innslag av kultur og kreative næringer som er spesialisert innen media, kunst, musikk, restaurant, teknisk konsulent og design. Flere av disse næringene har hatt betydelig vekst og gitt netto tilvekst av arbeidsplasser. Dette er næringer som i følge internasjonal forskning gir ringvirkninger for innovasjon og omsetning i andre næringer, og som har betydning for byers identitet og attraktivitet som bo, arbeidssted og opplevelsessted.
- Det finnes en rekke velfungerende nettverk, og potensial for flere

2. Befolkning

- En jevn befolkningsvekst, dog litt under landsgjennomsnittet. Befolkningsveksten de siste årene skyldes hovedsaklig innflytting.
- En voksende innvandrerbefolkning som bidrar til en bedre befolknings sammensetning (yngre befolkning). Andelen av befolkningen som har innvandrerbakgrunn er likevel lav, sammenlignet med andre større byer. Det er et klart fokus på integrering, i flere sammenhenger.
- Det er utviklet gode tjenester på en rekke områder, blant annet i barnehagene hvor tilfredsheten blant brukerne er høy. Tilfredsheten er like høy som for de private barnehagene, noe som er unikt i landssammenheng.
- Den årlige elevundersøkelsen viser at Fredrikstad over tid er bedre sammenlignet med andre kommuner når det gjelder elevtrivsel enn på faglige resultater. Trivsel er en grunnleggende forutsetning for læring.
- Det søkes aktivt og kontinuerlig kompetanseutvikling innen helse og omsorg gjennom samarbeid med høyskolens avdeling for helse- og omsorgsfag. Det bidrar også til kompetanseutvikling og bedre tjenester at Glemmen sykehjem i 2008 fikk status som undervisningssykehjem i Østfold.
- Kommunen og Nedre Glommaregionen scorer høyt på attraksjonskraft, målt ved flere anledninger. Byen nyter et godt omdømme, sammenlignet med de andre byene i Østfold og Buskerud. På attraksjonsbarometeret som søker å måle hvor folk faktisk vil velge å bosette seg, kommer også byen og regionen høyt opp. Dette er en klar fordel og et potensial som bør utnyttes i videre utvikling av byen.

3. Stedskvaliteter/kulturarv

- Fredrikstad har en rik kulturarv med kulturminner fra steinalder, bronsealder, jernalder og frem til i dag.
- Gamlebyen med Kongsten fort og Isegran er kulturhistoriske ressurser. Disse er godt kjent og attraktive turistmål, også som følge av de mangfoldige kulturtilbudene: Utstillinger, historisk teater, utendørs konserter, festivaler, frimarkeder, kunsthåndverk, barnekultur mm. Gamlebyen er høyt verdsatt av lokalbefolkningen og har stort potensial for kulturturisme og historiefortelling.

- Fredrikstads kystlinje har stor betydning som rekreasjonsområde for befolkningen både lokalt og i hele Osloregionen. Sammen med Hvaler utgjør dette en av de viktigste utfartsområdene i nasjonal sammenheng. Folketallet i kystområdet øker med ca 10 000 personer i sommersesongen. Det er også en stadig økende lystbåttrafikk i vår skjærgård. Dette kan være et fortrinn, men samtidig også en utfordring for et annet fortrinn: Landets første marine nasjonalpark, som omfatter sjøområder i Fredrikstad og Hvaler. Nasjonalparken åpnes offisielt 09.09.2009.
- Som en del av Oslofjordbyene, med en unik beliggenhet på akse Oslo - Göteborg, har Fredrikstad klare fortrinn i forhold til nærhet til internasjonale, nasjonale og regionale markeder. Moss lufthavn Rygge har forsterket dette fortrinnet. Med framtidig utbedring av jernbane til Oslo, og stasjon i sentrum vil nærheten til hovedstadsområdet forsterkes.
- Topografien og klimaet gjør at vi har et stort potensial med hensyn til sykkel- og fergetrafikk. Dette er kun delvis utnyttet.
- Borg havn IKS (Interkommunalt selskap, Fredrikstad og Sarpsborg) er den største havnen, målt i volum, mellom Oslo og Uddevalla. Allerede i dag spiller Borg havn en viktig rolle, med en stor og bred havnevirksomhet. I framtidige planer tas det hensyn til behovet for en bedre veiforbindelse.
- FMV-området (tidligere Fredrikstad Mekaniske Verksted) er et enestående og stort område for byutvikling. Det foregår en stor industritransformasjon der. Området tilrettelegges for kunnskapsbedrifter og samspill mellom forskning, høyskoleutdanning og kunnskapsbasert næringsliv. Det vil også bli utviklet boliger i området. I tillegg til Høgskolen i Østfold er det etablert Filmstudio og kulturskole i området. Ny kjørebrotunnel til Kråkerøy med ny hovedvei til Hvaler er planlagt gjennom området. (senhøsten 2010).
- Miljøutfordringer tas på alvor og kommunen er med som én av 12 byer i samarbeidet "Framtidens byer"

Når det gjelder del 2; Mulige utvikling, er det noen føringer som allerede er tatt: Flytting av høyskolens avdeling for ingeniørfag og flytting av sykehuset. Rapporten peker på begge deler som mulige fortrinn for Fredrikstad.

I arbeid hvor tidsperspektivet er vesentlig er det også viktig å danne seg noen oppfatninger av framtiden, og det vi ikke vet eller kan vite før i ettertid. Vi har derfor sett på scenarier som allerede er laget for kommunen i andre sammenhenger. Scenariene peker ut en rekke viktige drivkrefter fremover og mulige utviklingsbaner i forhold til disse. Det må poengteres at scenariene kun er skisser av mulige framtidsbilder. Det som vil materialisere seg er kanskje noe helt annet, eller kombinasjoner av disse. Felles for de ulike scenariene vi har sett på er at de tar utgangspunkt i nåtiden (dvs. tiden de ble laget), og drøfter utviklingen for det som ansees som de mest sentrale drivkreftene, blant annet: Strammere rammevilkår for industri og for kommunen, økende internasjonalisering med migrasjon og økt konkurranseintensitet som noen mulige følger. Det anses også som trolig at urbaniseringstrenden fortsetter. Scenariene demonstrerer tydelig at ulike veivalg gir ulike utviklingsbaner, en kunnskap vi håper kan nyttes videre.

Kommuneplanens samfunnsdel kommer inn som en ny bestemmelse i forhold til gjeldende plan og bygningslov, og innfører begrepet kommuneplanens samfunnsdel om langsiktig kommuneplanlegging med bred samfunnsmessig tilnærming. Samfunnsdelen skal behandle langsiktige utfordringer, herunder miljømessige utfordringer og utfordringer knyttet til universell utforming, mål og strategier for kommunesamfunnet som helhet og organisasjon, for sektorene og utvalgte målgrupper. Den bør inneholde en beskrivelse og vurdering av alternative strategier for samfunnsutvikling, sektorenes virksomhet og langsiktig arealbehov, og ta stilling til hvilken strategi kommunen vil legge til grunn. Hensikten med det siste er å beskrive sammenhengen mellom de langsiktige mål og strategier som trekkes opp i samfunnsdelen og de fysiske konsekvensene.

Rapporten om Fredrikstads fortrinn vil danne et viktig grunnlag både i forhold til å formulere utfordringer, mål og strategier.

I levekårsarbeidet og de framtidige utfordringene der, kan det å vektlegge fortrinn bidra til å skape gode sirkler i arbeidet. Som tidligere nevnt: God praksis kan overføres mellom ulike områder – fortrinn kan fremheves enda mer for å øke kommunens attraksjonskraft.

Fra scenariene Fredrikstad 2015 siterer vi: "En bra "tomt" med gode stedskvaliteter, men litt utenfor "allfarvei" og med kvaliteter som kanskje ikke er så godt kjent ...?" Vi håper rapporten også kan bidra til å gjøre kvalitetene bedre kjent.